

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА

Григор'єв Володимир Олегович

Допускається до захисту:
в.о. завідувача кафедри міжнародних
відносин і зовнішньої політики,
к.і.н., доцент
_____ І. В. Богінська
«___» _____ 2021 р.

Спорт і спортивна дипломатія у часи пандемії Covid-19

Спеціальність 291 Міжнародні відносини, суспільні комунікації та
регіональні студії

Кваліфікаційна (бакалаврська) робота

Керівник:

Богінська І. В., в.о. завідувача кафедри
міжнародних відносин і зовнішньої політики,
к. і. н., доцент

Оцінка: _____/_____/_____

(бали за шкалою ЄКТС/ за національною шкалою)

Голова ЕК: _____

(підпис)

АНОТАЦІЯ

Григор'єв В. О. Спорт і спортивна дипломатія у часи пандемії Covid-19. Спеціальність 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії». Донецький національний університет імені Василя Стуса, Вінниця, 2021.

У кваліфікаційній (бакалаврській) роботі розглянуто особливості спорту і спортивної дипломатії у часи пандемії Covid-19. Здійснено аналіз змін у спортивній дипломатії спричинених пандемією. Охарактеризували роль спорту та спортивної дипломатії у міжнародних відносинах. Також, вказано на прогнози щодо розвитку спорту і спортивної дипломатії в умовах пандемії.

Ключові слова: пандемія, коронавірусна інфекція, спорт, спортивна дипломатія, Covid-19, карантин.

72 с., 32 джерел

ABSTRACT

Grygoriev V. O. Sports and sports diplomacy during the Covid-19 pandemic. Specialty 291 "International relations, public communications and regional studies". Vasyl` Stus Donetsk National University, Vinnytsia, 2021.

In the qualification (bachelor's) work the peculiarities of sports and sports diplomacy during the Covid-19 pandemic are considered. An analysis of the changes in sports diplomacy caused by the pandemic has been made. Described the role of sports and sports diplomacy in international relations. Also, the forecasts for the development of sports and sports diplomacy in a pandemic are indicated.

Keywords: pandemic, coronavirus infection, sports, sports diplomacy, Covid-19, quarantine.

72 p., 32 sources.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ I. Поняття та роль спорту та спортивної дипломатії.....	7
1.1. Спорт у житті суспільства.....	7
1.2. Причини виникнення і поняття спортивної дипломатії.....	14
1.3. Роль спорту та спортивної дипломатії у міжнародних відносинах.....	19
РОЗДІЛ II. Проблеми у спорті та спортивній дипломатії у зв'язку із пандемією Covid-19.....	25
2.1. Поняття про пандемію Covid-19.....	25
2.2. Спорт в умовах COVID-19.....	3
2.3. Аналіз змін у спортивній дипломатії спричинених пандемією.....	45
РОЗДІЛ III. Прогнози щодо розвитку спорту і спортивної дипломатії в умовах пандемії.....	56
ВИСНОВКИ.....	65
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	69

ВСТУП

Актуальність дослідження. За останні три десятиліття в контексті геокультурної парадигми розвитку глобального світу чітко позначився процес оформлення гуманітарного виміру у світовій політиці. Особливе значення в сучасних міжнародних відносинах набувають гуманітарні проблеми. Їх рішення залежить від стану міжнародних відносин, рівня їх напруженості і конфліктності, а також залучення до цього процесу не тільки офіційних представників держав, а й представників широкої громадськості, в тому числі спортивної, що вимагає глибокого і всебічного аналізу.

Спорт – явище глобального масштабу. У своїй кращій якості він має здатність об'єднувати людей незалежно від їх походження, виховання, релігійних поглядів або економічного становища. У сучасному світі спорт є інструментом політичного впливу з найпотужнішим потенціалом і можливостями. Історія знає чимало прикладів того, як різні країни використовували цей інструмент для реалізації поставлених цілей. У сучасному світі спорт став невід'ємною частиною міжнародних відносин. Він виступає засобом активізації міжнародного співробітництва, служить інструментом подолання конфліктів і налагодження міжкультурного діалогу. Спорт універсальний. Він зрозумілий всім незалежно від раси, кольору шкіри, віросповідання, ідеологічних поглядів, що само по собі актуалізує тему курсового дослідження.

Із залученням спорту в сферу міжнародних відносин пов'язаний феномен спортивної дипломатії, який представляє собою вид дипломатичної діяльності, що активно розвивається в останні десятиліття, спрямованої на досягнення взаєморозуміння між народами, зміцнення миру і співробітництва через спорт. У сучасному світі активно йде процес формування спортивної дипломатії як гуманітарної технології та повноцінного інституту громадянського суспільства, здатного вирішувати

стратегічні завдання держав в області внутрішньої і зовнішньої політики [2, с. 24].

Пандемія COVID-19 – поточна глобальна пандемія коронавірусної інфекції COVID-19, викликана коронавірусом SARS-CoV-2. Пандемія, яка охопила весь світ в останні кілька місяців, не тільки мала значний вплив на практику охорони здоров'я, суспільство і економіку в цілому, але і завдала шкоди спортивному календарю та кардинально змінила спортивну дипломатію. Прагнучи зупинити поширення вірусу, багато професійних та аматорських ліг на всіх континентах зробили безпрецедентний крок. Спортивні заходи відклали або призупинили свої сезони за порадою ВООЗ, щоб уникнути скупчень великої кількості людей. Спортивна дипломатія почала здійснюватися у нових напрямках.

Актуальність, важливість і своєчасність вивчення спорту і спортивної дипломатії у часи пандемії Covid-19 визначені недостатньою вивченістю цього феномена в дослідницькій літературі, де практично немає спеціальних робіт, присвячених цій проблемі.

Мета дослідження – розглянути особливості спорту і спортивної дипломатії у часи пандемії Covid-19.

Для досягнення поставленої мети сформульовано такі **завдання** дослідження:

- вказати на роль спорту в житті суспільства;
- проаналізувати причини виникнення і поняття спортивної дипломатії;
- охарактеризувати роль спорту та спортивної дипломатії у міжнародних відносинах;
- розкрити поняття про пандемію Covid-19;
- розглянути спорт в умовах COVID-19;
- здійснити аналіз змін у спортивній дипломатії спричинених пандемією;
- вказати на прогнози щодо розвитку спорту і спортивної дипломатії в умовах пандемії.

Об'єкт дослідження – спорт і спортивна дипломатія.

Предмет дослідження – спорт і спортивна дипломатія у часи пандемії Covid-19.

Методи дослідження. Досягненню мети і розв'язанню поставлених завдань сприяло використання комплексу теоретичних методів дослідження, а саме: аналіз, синтез, порівняння, систематизація теоретичних даних, узагальнення.

Наукова новизна роботи – дане дослідження є однією з перших праць, в якій робиться спроба розглянути особливості функціонування спорту і спортивної дипломатії у часи пандемії Covid-19.

Теоретичне значення роботи – теоретична цінність роботи пов'язана із спробою теоретично розглянути спорт і спортивну дипломатію як чинник формування міжнародних відносин в умовах Covid-19.

Практичне значення роботи матеріали дослідження можуть використовуватися студентами факультетів міжнародних відносин.

Структура роботи. Кваліфікаційна (бакалаврська) робота складається з наступних частин: вступ, три розділи, висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи – 71 сторінка.

РОЗДІЛ I. Поняття та роль спорту та спортивної дипломатії

1.1. Спорт у житті суспільства

До спорту в усьому світі люди ставляться по-різному, і він для кожної людини в житті відіграє певну роль. Деякі люди абсолютно байдуже ставляться до спорту і вважають його марною тратою часу, інші ж розуміють, в чому полягає сенс спорту і їх більше, ніж перших. Причому кожен з них має різне ставлення до спорту: одні вважають за краще дивитися його по телевізору, інші займатися яким-небудь видом спорту або загально-фізичною підготовкою, для третіх спорт є засобом існування.

Спорт має свої особливості: сприяє знайомству і об'єднанню людей між собою, в переважній більшості випадків зміцнюючи здоров'я, характер, підвищуючи розумові здібності. Люди, які займаються спортом, розвивають в собі такі навички, як витривалість, терпіння, силу, спритність, швидкість, реакцію, координацію, витривалість. Також це дозволяє стати більш стресостійким до негативних явищ навколишнього середовища, отримати масу позитивних емоцій, якщо, наприклад, перемагає улюблена команда або людина досягає якогось певного результату [6].

У зв'язку з розвитком технічного прогресу людина намагається зробити своє життя простіше і фізична праця для неї перестає мати значення, тому поступово втрачається той фізичний потенціал, який в ньому закладено. Так само негативний вплив на людство надає вживання алкоголю і наркотиків, куріння тютюнових виробів. У цьому випадку саме заняття спортом є альтернативою цим негативним факторам і служать для того, щоб не стати людині алкоголіком, наркоманом або курцем. З чого випливає, що роль спорту в нашому житті дуже велика і значима.

Спорт - це діяльність людей, яка організована за певними правилами і складається в порівнюванні їх інтелектуальних і фізичних здібностей, де

велике значення має підготовка до цієї діяльності і відносини між ними, які виникають в її процесі [16].

Спорт є однією із складових частин фізичної культури, метою якого є змагання і підготовка до них. Він виражається в прагненні людини перемогти, досягти більш високих результатів, використовуючи при цьому всі свої психічні, моральні та фізичні якості. Заняття масовим спортом дають можливість величезній кількості людей удосконалювати свої рухові можливості і фізичні якості, зміцнювати здоров'я і збільшувати термін життя [21, с. 22].

Спорт вищих досягнень є такою формою діяльності, при якій у видатних рекордсменів практично всі системи організму працюють на межі фізичних і практичних меж здорової людини. Головна мета в спорті вищих досягнень - це досягнення максимально високих спортивних результатів і перемог на найбільших змаганнях.

Культура дозвілля в даний час отримала великий розвиток, тому різні спортивні змагання і спостереження за ними стали дуже популярною розвагою серед населення, а для спортсменів це стало професійною діяльністю. Професійні спортсмени, які досягли високих результатів, популярні як серед вболівальників, так і серед більшості населення, вони заробляють величезні гонорари, а також отримують доходи, беручи участь в рекламі різних товарів.

Для того, щоб регулювати те, що відбувається в професійному спорті, створюються спеціальні організації та асоціації, які об'єднують спортсменів, їх тренерів, суддів, а в деяких випадках і уболівальників. В даний час спорт перетворився на бізнес і джерело добробуту, що дуже впливає на зміст змагань. Спортивні правила дуже часто змінюються через вимоги видовищності або зручності суддів.

Вплив сфери спорту на суспільство - одна з найбільш актуальних тем сучасності, що знаходить вираження в існуванні в багатьох країнах державної політики в галузі фізичної культури і спорту.

Одна з головних характеристик спорту – масовість. Переважна більшість населення земної кулі займалася хоча б на аматорському рівні будь-яким видом спорту, виконувало різні фізичні вправи. З моменту виникнення змагань серед клубів, мільйони людей співпереживають футбольним, хокейним, баскетбольним і іншим командам, цілим спортивним товариствам. Спорт об'єднує сотні мільйонів людей по всій планеті.

Нідерландський історик і культуролог Й. Хейзінга відзначає: «Гру не можна заперечувати. Можна заперечувати майже будь-яку абстракцію: право, красу, істину, добро, дух, Бога. Можна заперечувати серйозність. Гру – не можна»[22].

Гра приваблива для мас простотою. Величезна кількість її варіантів дозволяє знайти кожному заняття близьке, адже гра не обмежується м'ячем або будь-яким іншим предметом спортивного інвентарю. Часом гра служить серйозним мотиватором навіть на виробництві. Тяга до гри в тій чи іншій мірі живе в кожній живій істоті. Адже та ж прогулянка – масовий і доступний різновид спорту.

Безпосередньо з грою пов'язане дозвілля. Доречно вести мову не тільки при безпосередній грі людини, а й про час проведення на стадіоні. Споглядання ігор спортсменів, які виявлятимуть в конкурентній боротьбі переможця, так само видовищність. Згадаймо стремління древніх римлян: «Хліба і видовищ». Приводить на стадіони людей і прагнення випустити емоції, в першу чергу негативні, що накопичуються у мас внаслідок щоденної праці. Важливу роль відіграє спілкування, завдяки якому виникають спільності людей, які об'єднані єдиними цілями. Згодом, через процес спілкування, вони розростаються, розвивають діяльність на базі загального інтересу. Даним процесом пояснюється зародження руху вболівальників, організація команди, клубу, спортивного товариства або колективу.

Спортивне змагання становить інтерес для одержувача спортивної інформації - любителя спорту - тим, що воно і є модель реальних життєвих цінностей, реальних взаємин в суспільстві між людьми і групами людей.

У сімдесятих роках XIX століття на Кубі в бейсбол грали майже всі чоловіки. На матчі і тренування збиралися цілими селищами і районами. Це турбувало іспанських колонізаторів. І не дарма. Часто ігри служили прикриттям для зустрічей революціонерів. Бейсбол заборонили. Порушників чекали батоги і в'язниці.

В. Родіченко писав: «Багато людей на землі обирають собі якусь модель, яка відображає все різноманіття життя. Дві п'ятих населення землі обрали для себе моделлю життя спорт»[17].

У статті А. Воля і Е. Пуделькевіча розглядається, як залучення в спорт перетворюється в процес соціалізації. На думку авторів, залучення в спорт означає таку стійку позицію людей, яка робить їх схильними до того, щоб взяти на себе якісь певні ролі в спорті. Активні ролі - гравці, учасники змагань, тренери, судді, працівники спортивних установ, преса. Пасивні ролі - глядачі, вболівальники, читачі спортивних ЗМІ. Виконання ролей носить навмисний характер і означає, що люди визнають спорт як цінність. Це означає участь в певних культурних досягненнях, створюваних спортом. Що гучніше масштаби спортивної соціалізації, тим більший вплив надають процеси соціалізації на популярність спорту, замикаючи ланцюг зворотного зв'язку в рамках однієї цілісної соціокультурної системи [15].

Дійсно, спорт набув широкого поширення по всій планеті. У сферу фізичної культури залучені мільйони людей: спортсмени-любители, спортсмени-професіонали, тренери, інструктори, методисти, викладачі, арбітри, наукові співробітники, що працюють на благо спорту, спортивні журналісти та медики, службовці державних спортивних комітетів і співробітники різної спортивної інфраструктури, члени спортивних товариств і громадських організацій, вболівальники та багато інших осіб.

Спортивний рух представляється найпотужнішим засобом виховання мас. До занять фізичними вправами багатьох людей звикає з дитинства, ще в дошкільних установах. Надалі процес фізичного виховання супроводжує їх протягом навчання в школі, технікумі або університеті. Багато хто не відмовляється від занять фізичною культурою і після закінчення освіти і навіть після виходу на пенсію.

У грі розкриваються і удосконалюються фізіологічні здібності людини, тіло досягає гарних форм, часом - досконалості. Заняття фізичною культурою є невід'ємною складовою здорового способу життя, зміцнення імунітету, поліпшення стану організму.

Здоров'я людини тільки на 7-8% залежить від медицини, зате більш ніж на 50% від того, який спосіб життя вона веде [14].

П. де Кубертен, засновник сучасного олімпійського руху, написав «Оду спорту», перший рядок якої проголошувала: «О, спорт, ти - Краса!». Такий погляд ставить спорт на один рівень з найбільшими цінностями людини, бо незалежно від приналежності до тієї чи іншої культури все ми схилиємося перед красою [13, с. 54].

Духовні цінності гри розкрив Й. Хейзінга, він вважав, що гра виявляє схильність поєднуватися з тими чи іншими елементами прекрасного. Більш примітивні форми гри спочатку радісні і витончені. Краса рухів людського тіла знаходить в грі своє найвище вираження. У своїх найбільш розвинених формах гра пронизана ритмом і гармонією, цими найблагороднішими проявами естетичної здатності, дарованої людині. Зв'язки між красою і грою міцні і різноманітні.

Згідно з висновком Й. Хейзінга гра має в житті людей настільки велике значення, що знаходиться на одному щаблі з культурою. Фізичні, інтелектуальні, моральні, духовні цінності в рівній мірі можуть піднімати гру до рівня культури. і як тільки гра приносить з собою красу, культура негайно ж виявляє в грі її цінність. Чим більше здатна гра підвищувати життєвий

тонусякогось одного або групи, тим глибше вона входить в культуру [22, с. 84].

Спорт - особлива форма культури: частина фізичної культури; засіб і метод загального виховання і виховання фізичного; він виконує систему соціальних функцій; це діяльність, і перш за все змагальна, підготовка до неї, завдяки якій досягаються спортивні результати, що мають соціальне значення; це діяльність, що реалізується в певних організаційних формах - в спортивних організаціях, спортивних клубах, національних, регіональних, міжнародних об'єднаннях [21, с.52].

У причетній до фізичної культури і спорту державної політики присутність соціального змісту обов'язкове. Досить згадати єдине для багатьох держав гасло: «Спорт - здоров'я нації».

Взаємозв'язки спорту із соціальною діяльністю суспільства можна знайти всюди: в області політики і військової справи, техніки і науки, виховання і виробництва. Спорт став значним соціальним явищем, що не залежить від волі окремих людей, чи не наймасовішим рухом сучасності [19].

С. Гуськов вважає, що спорт сприяє вирішенню ряду суспільно важливих завдань та виділяє наступні :

- Заповнює вільний час населення як з точки зору активних занять фізичною культурою і спортом, так і з розважально-видовищної сторони;
- Підтримує і зміцнює здоров'я населення;
- Допомагає фізичному розвитку молодого покоління в процесі навчання в школах і вузах;
- Сприяє розширенню спілкування людей, соціалізації суспільства, виконує функцію соціального контролю за громадським поведінкою;
- Виявляє поріг можливостей і меж людського організму в змагальній обстановці;
- Піднімає престиж нації і держави;
- Зміцнює міжнародні зв'язки та контакти між людьми;
- Сприяє комерційній рекламі товарів і послуг [5, С. 5-6].

Основним об'єктом державної спортивної політики є соціальний інститут спорту, який включається в систему соціальних інститутів суспільства. Держава конструює соціальний інститут спорту в якості об'єкта політики, інтегрує його в систему державної діяльності, впливаючи не на конкретні спортивні організації, а на відповідні відносини, що складаються в суспільстві. Предмет спортивної політики включає сукупність специфічних проблем спорту для всіх, що характеризують його як соціальний інститут [].

Таким чином, вимальовується структура фізичної культури в системі соціальної діяльності держави.

Новозеландський вчений Р. Томпсон вважає, що спорт охоплює освіту, політику, економіку, мистецтво, засоби масової інформації і навіть міжнародні дипломатичні відносини [32, с. 24].

Спортивне життя впливає на настрої, поведінку, світогляд найширших кіл населення, які відвідують численні змагання, що стежать за ходом змагань з допомогою сучасних технічних засобів, які переживають успіхи і невдачі улюблених клубів, національних команд. Спорт, розвиваючись під впливом певної ідеології, яка панує в кожному конкретно-історичному суспільстві, сам став потужним каналом активного впливу на розум і серця людей, причому впливу цілеспрямованого, розрахованого на пропаганду та затвердження світогляду, способу життя, суспільно-політичного ладу. Спорт, як помітне явище суспільного життя, в тій чи іншій мірі в кожній країні контролюється державою і політичними партіями [31].

Спортивну політику А. Ісаєв визначає як самостійний напрям соціальної політики, система комплексної діяльності держави. У спортивній політиці інтегруються соціальні, економічні, освітні, медичні, культурні, правоохоронні, оборонні, зовнішньополітичні цілі проведення політики держави щодо спорту і де активізується його суб'єктна роль [7, с. 144].

Виходячи з даного визначення, спорт можна назвати базисом, фундаментом не тільки соціальної політики, а й життя держави. Адже спорт зосереджує в собі велику кількість життєво важливих для суспільства і

держави процесів. Він виступає провідником соціальної політики держави, що виходить з його медичної, освітньої, культурної, правоохоронної та оборонної функцій. Фізична розвиненість населення сприяє поліпшенню виробництва, як наслідок, зростає економічний потенціал держави. Зовнішньополітична мета спорту зводиться до утвердження за допомогою перемог правильності державного курсу проведеної політики. Спорт також має об'єднавчу з іншими народами і інтегративну функції. Адже в рамках спортивних змагань встановлюються контакти, зміцнення співпраці між народами і державами. Спортивні зв'язки удосконалюються, завдяки чому набувають більш широкий характер, що відбивається на відносинах між населенням держав і владними органами.

Близькість спорту і суспільства закладена у визначенні «політика», яка в перекладі з грецької мови («politika») означає державні або суспільні справи. Можливо, стародавні греки не мали на увазі під «громадськими справами» сферу фізичної культури. Однак у наш час спорт є невід'ємною частиною громадських справ.

1.2. Причини виникнення і поняття спортивної дипломатії

Останнім часом, у зв'язку зі зростаючою роллю спорту у міжнародних відносинах, все частіше вживається термін «спортивна дипломатія». В даний час в сучасній науці немає загальновизнаного визначення цього поняття, хоча в ЗМІ ця фраза є досить поширеною. Слід зазначити дискусійний характер як самого терміна, так і теоретичних основ цього явища. Однак, виходячи з досвіду, можна запропонувати наступне робоче визначення.

Спортивна дипломатія – це офіційна та неофіційна діяльність держав, урядів, спеціальних зовнішньополітичних органів щодо реалізації завдань зовнішньої політики держави шляхом організації, проведення та участі у міжнародних спортивних заходах за участю команд, спортсменів, тренерів та їхніх досягнень.

Дослідники пропонують версію, згідно з якою походження сучасного терміна «спорт» слід вести від XIV століття, коли моряки, щоб демонструвати і підтримувати в належній формі свої фізичні навички, в тому числі пов'язані з якимись їх захопленнями (рухливими іграми), сходили на берег [2, с. 16].

Основи ж спорту, мабуть, були закладені ще в Стародавньому Єгипті та Месопотамії в зв'язку з появою стану професійних воїнів. Виникнення професійного спорту і перетворення його в важливий елемент суспільного життя відбулося в Античній Греції, а розвиток спорту як видовища – в Стародавньому Римі. У середні віки в Європі з'явилися боротьба, кулачний бій, а також ігри – попередники сучасного тенісу та футболу. У цей період набули поширення і народні спортивні ігри та розваги, що частково запозичили риси древніх релігійних свят, які, однак, не схвалювалися християнською релігією, оскільки вважалися проявами язичництва. Разом з тим на Сході змагання і фізкультурно-оздоровчі системи розвивалися більш динамічно, деякі дожили до наших днів. Стародавні спортивні ігри дають уявлення про досить високому фізичному рівні і інших якостях їх учасників [1, с. 69].

Історія спортивних змагань як фактора міжнародних відносин сягає корінням в античні Олімпійські ігри, що проводилися на території сучасної Греції. За легендами перші Ігри були організовані героєм давньогрецьких міфів Гераклом; за даними відомого римського історика Євсевія, це сталося в 1210-і роки до н.е. Але перше документально підтверджене святкування Олімпіад відноситься до 776 року до н.е. У кінці IV століття Олімпійські ігри були заборонені як пережиток язичництва, однак в 1896 році були відроджені і зайняли центральне місце в спорті XX-XXI століть, зробивши спортивні змагання міжнародного та загальнодержавного рівня частиною великої політики.

На початку третього тисячоліття спорт як явище глобального масштабу виконує безліч соціальних і політичних функцій. В першу чергу, він

культивує здоровий спосіб життя, що дуже значимо і для економіки, і для обороноздатності будь-якої держави. Сфера спорту вбирає в себе функції виховання підростаючого покоління і його соціалізації, розвитку почуття патріотизму і моральних якостей, активної життєвої позиції та участі в суспільних процесах. Спортивні успіхи держави в цілому сприяють створенню у більшості його громадян уявлення про правильність реалізованого урядом курсу, істинності панівної в даному суспільстві системи цінностей [13].

Спорт, безумовно, став і важливим чинником світової політики. При формуванні міжнародного порядку денного сьогодні все більшу роль відіграє спортивна дипломатія.

На наш погляд, спортивна дипломатія – це діяльність урядових і недержавних структур в рамках реалізації зовнішньополітичного курсу держави шляхом організації, проведення та участі в міжнародних спортивних заходах. Сьогодні йде активний процес формування спортивної дипломатії як ефективної гуманітарної технології з арсеналу стратегії «м'якої сили», здатної вирішувати важливі завдання держави на міжнародній арені.

На початку XXI століття спортивна дипломатія набирає обертів, і існує ряд об'єктивних причин її зростаючої популярності.

По-перше, в даний час відбуваються значні зміни в традиційній дипломатії. Класична її модель, що передбачає взаємодію виключно держав, стає лише одним з аспектів сучасної дипломатичної діяльності.

По-друге, спорт об'єктивно перетворюється в одну з основних частин сучасного світу, постійно збільшується число видів спорту та спортивних організацій, зростає їх вплив на міжнародній арені.

По-третє, відбувається зближення спорту і дипломатії з точки зору їх можливостей конструювати позитивний образ країни за кордоном. Завдяки спорту уявлення про країну може змінюватися з приголомшливою швидкістю, якому часом поступаються навіть результати дипломатичних акцій.

Якість організації великих міжнародних спортивних заходів, рівень підготовки спортсменів, їх прагнення до перемоги, вміння не тільки вигравати, а й гідно зустрічати поразки – все це внесок у формування позитивного іміджу держави. Нарешті, зростає здатність спортивної дипломатії посылати «м'які» сигнали, що свідчать про стан міждержавних відносин, і навіть безпосередньо впливати на взаємовідносини між країнами [2, с. 37].

У своїй кращій якості спорт має здатність об'єднувати людей незалежно від їх походження, виховання, релігійних поглядів або економічного становища, активізує розвиток культурного обміну і міжкультурного діалогу.

За справедливим думку Т. Зонової, міжнародні спортивні змагання служать кращому взаєморозумінню, демонструють єдність устремлінь народів різних країн і континентів [6]. Іншими словами, спортивна дипломатія є важливою складовою частиною стратегії «м'якої сили». Однак, з огляду на те, що концепт «м'якої сили» має яскраво виражений політичний характер, немає нічого дивного в тому, що гасло «Спорт поза політикою» залишається просто гаслом.

Ще в середині минулого століття знаменитий британський письменник Дж. Оруелл іронізував на цю тему, стверджуючи, що «серйозний спорт – це війна мінус вбивство». А через кілька десятиліть 40-й президент США (1981-1989) Р. Рейган заявляв: «Спорт – це вираз ненависті один до одного ... Це остання можливість, яку наша цивілізація надає двом людям для фізичної агресії. Спорт – найбільш близька до війни область людської діяльності»[6].

В наші дні спорт є потужним інструментом зовнішньополітичної боротьби і методом політичного впливу з величезним потенціалом і унікальними можливостями. Як влучно висловився західний дослідник питання П. Бек, спорт «є інструментом, здатним одночасно відображати суть міжнародних відносин і впливати на їх розвиток». Сьогодні політичний характер мають навіть «окуляри, голи і секунди» [21, с. 122]. Залежно від

результатів виступу спортсменів певної країни на міжнародній арені (ураження або перемоги) складається уявлення про загальний стан державної системи управління, і не тільки в галузі спорту.

Спорт робить відчутний вплив на зовнішню політику держави, бере участь у формуванні її іміджу на світовій арені і просуванню національних брендів, оскільки перемога спортсменів у великих міжнародних змаганнях сприяє розвитку держави, піднесенню її авторитету в міжнародних відносинах. При цьому спорт сьогодні – арена не тільки для просування брендів, а й для політичної боротьби [29].

Спорт є значущим каналом маніпуляції щодо тієї (чималої) групи людей, для якої він є важливою частиною життя. Сучасний спорт тісно пов'язаний з діяльністю дуже широкого кола державних і недержавних акторів: глав держав і урядів, профільних міністерств, міжнародних спортивних організацій, засобів масової інформації, виробників спортивної форми та інвентарю, банків, транспортних і страхових організацій, нарешті, глядачів. Без цих учасників професійний спорт існувати не може, оскільки ризикує втратити основну мету і відмінні риси – видовищність, привабливість і масовість.

Дійсно, цінність спортивного середовища для політиків і політичних сил обумовлюється і критерієм масовості спорту, і розгалуженістю його міжнародних і регіональних організацій.

Як відомо, у спорту як такого немає супротивників, ніхто йому не протистоїть, він глобальний і визнається всіма. Коли мова, наприклад, йде про чемпіонати світу з футболу, то все одно виявляють до нього інтерес незалежно від національної приналежності. Спорт стирає відмінності між представниками громадськості та політиками, йде процес «дипломатизації» спорту [3, с. 323].

У зв'язку з цим цікавим виглядає думка С. Мюррея, який відзначав, що, якщо «традиційна дипломатія є засобом для досягнення

зовнішньополітичних цілей держави, то спортивна дипломатія є засобом до засобу досягнення таких цілей» [29].

Йому повторює экс-посол США в Данії Дж. Кейн, який ще в 2009 році справедливо зауважив: «Спорт є сильним посередником, здатним сприяти побудові відносин, долаючи культурні та етичні відмінності з позитивним посланням, він розділяє такі цінності, як взаємна повага, толерантність, співчуття, дисципліна, рівність можливостей і верховенство права. У багатьох випадках спорт є більш ефективним інструментом зовнішньої політики, ніж морквина або палиця» [29].

Саме на цьому принципі і заснована стратегія «м'якої сили»; як відзначав родоначальник концепту Дж. Най, силовий вплив може здійснюватися трьома способами: за допомогою примусу або погрози примусу («політика батога», умовно «палиці»); за допомогою винагороди, стимулювання шляхом надання певних економічних благ («політика пряника», умовно «морквина»); нарешті, шляхом спонукання завдяки власній привабливості, яка ненав'язливо змушує бажати того ж, чого бажає суб'єкт, який має вплив що, власне, і є «м'якою силою».

1.3. Роль спорту та спортивної дипломатії у міжнародних відносинах

Спорт, як і дипломатія, є цілісною моделлю суспільного життя. Поєднання спорту та дипломатії відображається на впровадженні державної тарифної, митної та візової політики під час підготовки та проведення спортивних змагань. Країни світу все частіше використовують практику спортивної дипломатії у двосторонніх та багатосторонніх відносинах.

Спорту властива громадська емоційність, а дипломатія – це емоційна стабільність, у спорті є елементи комерції, шоу. Спільними для них є професійні таємниці (у спорті), державні таємниці (у дипломатії). Спортсмен та дипломат – гравець у команді, який, однак, на свій страх і ризик може застосувати нестандартну техніку. Тому у спортивній дипломатії, на відміну

від дипломатії, існують мінімальні репутаційні ризики. Спорт і дипломатія – це публічна діяльність, медіа-картина сучасності [2, с. 85].

Видатні спортсмени та дипломати – це імідж, бренд держави. Авторитетні, легендарні особистості – вони утворюють певну соціальну касту. Серед них немає «колишніх» олімпійських чемпіонів, повноважних та надзвичайних послів. Вдома багато спортсменів стали національними героями, а спорт став своєрідною національною ідеєю. Однак це не характерно для дипломатів. Спортивні/дипломатичні перемоги/поразки є резонансними, багатовимірними, неоднозначними в оцінках. Якщо в спорті будь-яка держава може конкурувати з іншою країною, то в дипломатії – ні.

Спортивні досягнення – це успіхи, «чудо» цілої країни, нації, а дипломатичні досягнення – це конкретні індивіди, держава в цілому. Спорт і дипломатія мають свою ідентичність: всі французи, іспанці об'єднані в підтримку своєї національної команди; «дипломати в шортах», тобто футболісти, об'єднують бельгійців, незважаючи на конфлікти між флагманами та валлонами. Спортивні змагання викликають інтерес, вони збирають на трибунах багато представників дипломатичного корпусу. Серед дипломатів багато колишніх спортсменів, майстрів спорту, але спорт вважається нейтральною темою для обговорення в дипломатичних колах [1, с. 220].

Ознакою дипломатії є її міжнародний рівень, проте міжнародні спортивні змагання проводяться лише з останньої чверті 19 століття. В епоху «гуманітарної глобалізації» масштабні спортивні змагання організовуються не лише в Південній Америці та Європі, як це було раніше, але й в Африці, Азії, США та країнах мусульманського світу. Все частіше їх здійснюють не окремі країни, а спільно сусідні держави. У міжнародній практиці існує дипломатична та спортивна віза.

Будучи потужним зовнішньополітичним інструментом, спорт може служити і для налагодження взаємин між державами. Існує цілий набір міцно

увійшовших в геополітичний лексикон термінів – «футбольна», «пінг-понгова», «крикетна», «баскетбольна» дипломатія.

Використання різних аспектів спортивної дипломатії не раз призводило до вражаючим зовнішньополітичним результатами. Так, найбільш вражаючим прикладом «футбольної дипломатії» в роки «холодної війни» став товариський матч між збірними СРСР та ФРН, що відбувся влітку 1955 року. На той момент, в самий розпал блокового протистояння НАТО і ОВД, між двома державами навіть не існувало дипломатичних відносин. Однак гра 21 серпня 1955 року змінила дійсно багато: легендарний стадіон «Динамо», що вміщує п'ятдесят тисяч чоловік, відвідало вісімдесят тисяч уболівальників, з яких дві тисячі представляли західну (ФРН) і східну (НДР) Німеччину. Напружений матч завершився перемогою радянської збірної над чинним чемпіоном світу з рахунком 3: 2, а по завершенні гри відбулося братання радянських і німецьких уболівальників. Уже через три тижні після матчу СРСР і ФРН встановили дипломатичні відносини.

Спортивна дипломатія може виконувати такі функції:

1. Інтегративна функція спорту в міжнародних відносинах.

Для сучасного спорту характерні різноманітні міжнародні спортивні контакти. В практику міжнародних спортивних контактів міцно увійшла система довгострокових двосторонніх і багатосторонніх угод, яка допомагає надати процесу міжнародної інтеграції у сфері спорту керованості і запланованого характеру.

У сфері спорту створена інституційна база міжнародних спортивних контактів: національні та міжнародні спортивні федерації, а також універсальні і спеціальні організації, що поєднують різні комітети, федерації, асоціації, спілки і т.д.

Спортивні змагання дозволяючи народам різних країн краще познайомитися з досягненнями культури і особливостями один одного, сприяють формуванню таких загальних переконань, поглядів і зразків поведінки, які викликають почуття взаємної поваги, симпатії, знімають

відчуженість, сприяють взаємодії, зміцненню соціальних зв'язків, подолання міжкультурних бар'єрів.

Спорт формує позитивний вплив на формування і зміцнення національної самосвідомості, сприяє єднанню нації. Про це свідчить історія німецького гімнастичного руху, Сокальського руху в Чехії і т.д. У змаганнях спортсмени демонструють не тільки свої здібності, але і здібності людей, що проживають в певному районі, місті, країні, а також нації, яку вони представляють. Тому їх успіх в змаганнях піднімає престиж не тільки їх самих, але і людей відповідного району, міста, країни, нації і т.д.

Реалізації спортом інтегративної функції у міжнародних відносинах сприяють його комунікативні можливості. «Мова» спорту зрозуміла всім і здатна перекидати міст взаєморозуміння, співробітництва, доброї волі між народами незалежно від раси, кольору шкіри, віросповідання, ідеологічних поглядів, долати локальну обмеженість.

2. Миротворча функція спорту в міжнародних відносинах.

Неодноразово спорт допомагав формуванню взаєморозуміння, співробітництва, встановлення і збереження культурних та політичних зв'язків між різними країнами і народами в умовах конфронтації. Делегування спортивних делегацій за кордон використовується для зав'язування або зміцнення дипломатичних відносин між країнами. Класичним прикладом є вояж в Китай команди спортсменів США з настільного тенісу в 1971 р, що був своєрідною прелюдією зав'язування дипломатичних контактів між цими країнами.

Усвідомлення необхідності світу для успішного функціонування і розвитку спортивної діяльності підштовхує всіх тих, хто бере участь в спорті і олімпійському русі, пов'язаний з ними, цінує їх, до активної боротьби за мир, за мирні способи вирішення конфліктів. У період «холодної війни» спортсмени грали активну роль в рамках розгорнутого у всьому світі руху прогресивних сил за запобігання війни, збереження миру і життя на землі.

Наявність в спорті правил дозволяє використовувати його для виховання миролюбності, демонструючи можливість вирішення конфліктів на основі поваги до правил і без застосування сили.

3. Символічна функція спорту в міжнародних відносинах.

Зі спортом пов'язаний комплекс знакових моделей, смислів, значень. Особливо важливо, що спортивні змагання демонструють можливість і переваги мирної моделі суперництва. Вона протистоїть антигуманній формі суперництва, яка пов'язана з використанням зброї, тобто війні. У цьому сенсі спорт виступає як «символ миру», «символ мирного змагання між народами в умовах взаєморозуміння».

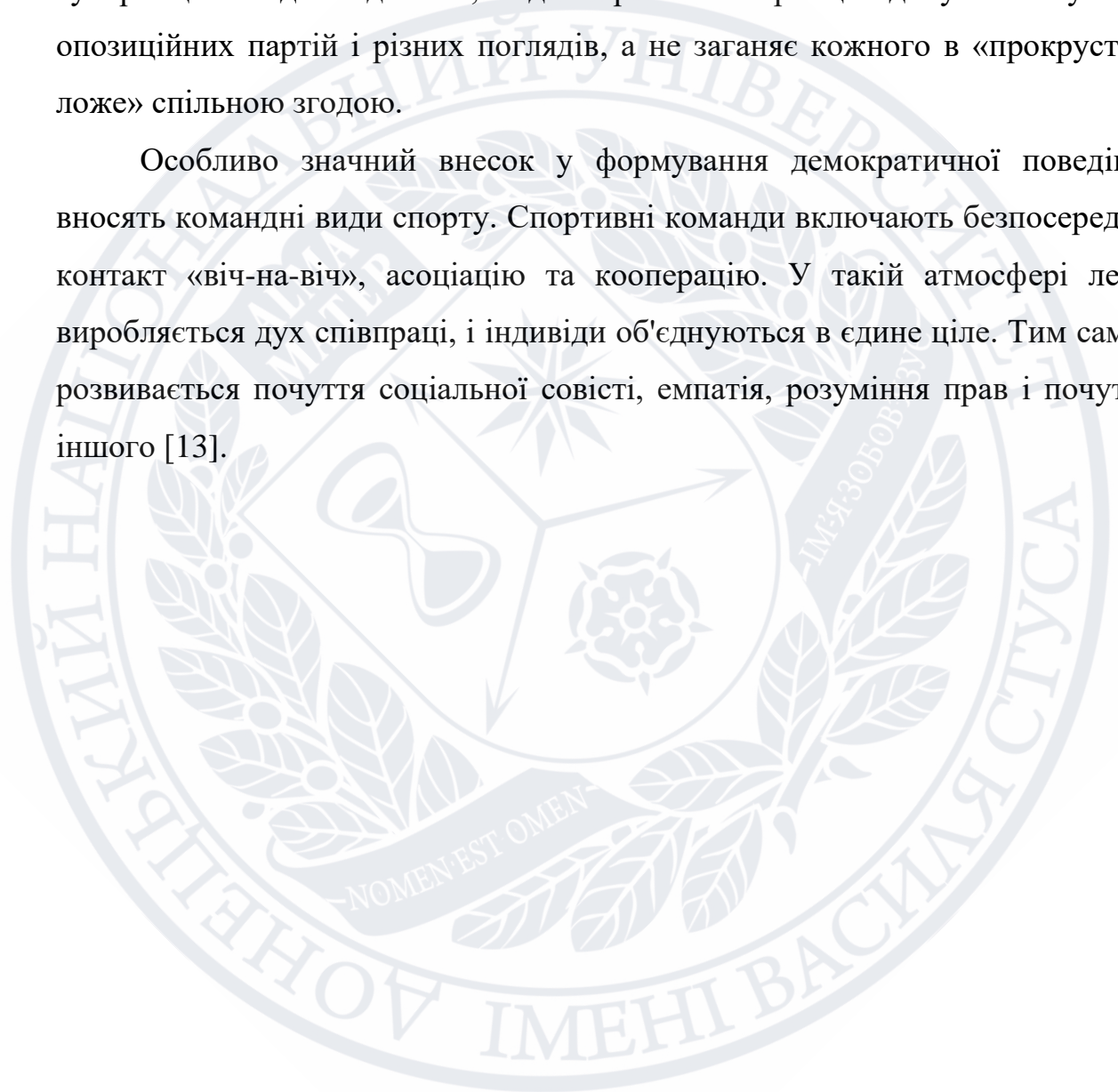
Спортивна модель суперництва є також символічною моделлю миролюбного значення міжнародної кооперації незважаючи на подальше існування певних конфліктів, а також символічну модель гуманного вирішення і обмеження конфлікту. Спорт показує приклад вирішення конфліктів безкомпромісним і змагальним, але мирним шляхом. Крім того, в спортивному суперництві реалізується в певній формі та мірі демократичний принцип справедливості і рівності шансів, що визначає важливе значення спорту в реалізації широкого кола цінностей демократії, в боротьбі проти расизму, ксенофобії, антисемітизму і нетерпимості. На основі ряду знаків, смислів і значень сучасний спорт виконує також міфічну функцію.

4. Спорт як елемент педагогіки культури світу. В останні роки стала проводитися педагогічна діяльність, спрямована на використання величезного потенціалу спорту для виховання таких якостей особистості, адекватних цінностей культури світу, як миролюбність, здатність мирного вирішення конфліктів, терпимість (толерантність) і ін.

Для виховання культури світу важливо, щоб хоча б в одній зі сфер соціального життя були створені ідеальні зразки цієї культури, її цінностей. Такі зразки толерантності, взаємної поваги, відмови від насильства і інших цінностей культури світу в символічній формі як раз і демонструє спорт.

Спортивна діяльність сприяє вихованню поведінки, орієнтованої на демократичні норми і принципи, які займають важливе місце в системі цінностей культури світу. Спорт вчить поважати рішення безвідносно до їх правильності, тільки тому, що вони приймаються суддями, на яких покладено приймати ці рішення. Крім того, спорт вчить допускати протидію і суперництво подібно до того, як демократичний принцип допускає існування опозиційних партій і різних поглядів, а не заганяє кожного в «прокрустове ложе» спільною згодою.

Особливо значний внесок у формування демократичної поведінки вносять командні види спорту. Спортивні команди включають безпосередній контакт «віч-на-віч», асоціацію та кооперацію. У такій атмосфері легко виробляється дух співпраці, і індивіди об'єднуються в єдине ціле. Тим самим розвивається почуття соціальної совісті, емпатія, розуміння прав і почуттів іншого [13].

РОЗДІЛ II. Проблеми у спорті та спортивній дипломатії у зв'язку із пандемією Covid-19

2.1. Поняття про пандемію Covid-19

COVID-19 (аббревіатура від англ. COronaVirus Disease 2019 - коронавірусна інфекція 2019 hje), раніше коронавірусна інфекція 2019 nCoV (від тимчасової назви вірусу на початку пандемії) - потенційно важка гостра респіраторна інфекція, що викликається коронавірусом SARS-CoV-2 (2019 nCoV). Являє собою небезпечне захворювання, яке може протікати як у формі гострої респіраторної вірусної інфекції легкого перебігу, так і у важкій формі. Вірус здатний вражати різні органи через пряме інфікування або за допомогою імунної відповіді організму. Найбільш частим ускладненням захворювання є вірусна пневмонія, здатна призводити до гострого респіраторного дистрес-синдрому і подальшої гострої дихальної недостатності, при яких найчастіше необхідні киснева терапія і респіраторна підтримка [18].

Часто вживана останнім часом фраза про те, що після пандемії коронавірусу світ вже не буде колишнім, є банальною і оригінальною одночасно. Банальною, оскільки світ ніколи й не буває колишнім. Він являє собою динамічну систему, щогодини і щодня змінюється. Інша справа, що характер цих змін є плавним і поступовим, і тому мало помітним оку пересічного громадянина. Оригінальною фраза є тому, що ситуація з COVID-19 стала свого роду точкою біфуркації для людства. Або, використовуючи традиційні образи, світ виявився подібний витязю на роздоріжжі: вернутися назад неможливо, вперед йти страшно, крім того, на камені біля розвилки нічого не написано.

Проте людство виявилось морально готове до світової пандемії. Цьому значною мірою сприяла масова культура. Останні роки Голлівуд невтомно

малював похмурі картини масового зараження і навіть зомбі-апокаліпсис, які охоплять Землю найближчим часом.

Можливість подібного роду подій розглядали і експерти. У доповіді Національної розвідувальної ради США 2011 р. «Світ після кризи. Глобальні тенденції – 2025: мінливий світ» описувався сценарій, лякаюче схожий на нинішню дійсність: «Виникнення нового, швидко поширюваного смертельного для людини респіраторного захворювання, для протидії яким немає адекватних мір, могло б стати першопричиною глобальної пандемії. Якщо хвороба в формі пандемії виникне 2025 р. то внутрішні і транскордонні напруженості і конфлікти стануть більш імовірними, оскільки країни вступлять в боротьбу, маючи все менше можливостей протидії, з метою посилення контролю над пересуваннями населення, яке намагатиметься уникнути зараження і отримати доступ до ресурсів...

Якщо пандемічне захворювання виникне, воно виникне насамперед в областях з високою щільністю населення і тісними відносинами людей і тварин; таких районів багато в Китаї та Південно-Східної Азії, де люди живуть в тісному контакті і постійному спілкуванні з тваринами... Незважаючи на обмеження, накладені на міжнародні подорожі, мандрівники зі слабо вираженими симптомами захворювання або з нетиповими симптомами можуть занести хворобу на інші континенти.

Хвилі нових захворювань можуть змінювати один одного протягом декількох місяців. Відсутність ефективних вакцин і майже загальна відсутність імунітету зробить населення вразливим для інфекції» [9].

Всі ці обставини актуалізували теорії змов, що варіюються в діапазоні від «COVID-19 не страшніше звичайної сезонної застуди» до «COVID-19 – це чума XXI ст., істинний масштаб жертв якої Влада приховує».

Публіцисти і політичні лідери при описі пандемії звично кинулися шукати аналогії в історії. Однією з них стала «чорна смерть», що вибухнула в Європі в XIV ст. і забрала життя третини європейців. Аналогія цікава з тієї точки зору, що чума також була точкою біфуркації Західного світу.

Запустіння міст і сіл, катастрофічний спад населення, неможливість збереження феодальних порядків змінили вектор соціального і економічного життя Заходу, який змушений був рушити в сторону капіталістичних відносин.

11 березня 2020 р Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ) оголосила спалах коронавірусу COVID-19 пандемією. Генеральний директор ВООЗ Т. Гебрейесус заявив, що це рішення було прийнято через швидкість і масштаби поширення хвороби, а також через відсутність з боку деяких країн належного реагування. За даними ВООЗ, на 30 березня 2020 року в світі зареєстровано понад 632 тис. хворих і більше 30 тис. померлих. А станом на 18 квітня 2021р. 141 млн. захворіли та більше 3 млн. померло.

Епідемія, розпочавшись в КНР, швидко перемістилася до Європи. Більше всіх постраждала Італія, де за добу вмирають сотні людей.

Вчені з Австралійського національного університету оцінили можливі наслідки спалаху нового коронавірусу в світі і змоделювали сценарії подальшого розвитку епідемії. На їхню думку, якщо спалах коронавірусної інфекції досягне катастрофічних масштабів, за рік в усьому світі від COVID-19 загинуть 68 млн чоловік. Світова економіка втратить 9,2 трлн дол., багато країн постраждають через уповільнення темпів економічного зростання.

Паніка в країнах, охоплених епідемією, змусила уряди вживати термінових заходів по боротьбі з розповсюдженням коронавірусу. Країни одна за одною закривали кордони, в містах вводився суворий карантин, під заборону масові скупчення людей, закриваються музеї та театри, школи та вузи переходять на дистанційне навчання, бізнес і промисловість терплять небувалі збитки. Величезні кошти виділяються на розробку ліків для протидії цієї небезпечної інфекції.

Суспільство на початку 2020 р. охопив психоз: часто приводом для закриття кордону з тією чи іншою країною є повідомлення про виявлення поодиноких випадків зараження коронавірусів на її території. Страх перед епідемією дає можливість владі вводити в суспільстві практично будь-які

обмежувальні заходи, включаючи заходи тотального контролю, не кажучи вже про заборону будь-яких протестних акцій в період «складної епідеміологічної обстановки». При цьому в боротьбі з невидимим коронавірусом у будь-якого чиновника є шанс стати потрібним суспільству – підкреслити свою корисність, навіть якщо раніше у нього з роботою не ладилося.

Не оминула хвороба і Україну. У даний час в країні зареєстровано значна кількість захворілих і їх число, на жаль, продовжує наростати.

Страх перед загрозою захворювання коронавірусу стає приводом для маніпуляцій свідомістю і поведінкою людей. Страх втратити рідних і близьких, роботу і засоби для існування, свободу пересування і т. п. розхитує психіку людей, викликає невдоволення, що спонукає до спалахів ненависті до чужоземців, руйнує звичний і усталений світопорядок. Складається таке відчуття, що вірус здатний не тільки заражати людей, а й змінювати свідомість, управляти масами, перетворювати розмірене життя в паніку [23].

У медійному плані епідемія коронавірусу – це перший випадок, коли поширення вірусу на все нові території висвітлюється світовими ЗМІ в режимі «нон-стоп» – нескінченного телевізійного серіалу, так само як в 2003 р. CNN висвітлювало другу війну в Іраку, породивши так званий «Ефект CNN». У даному випадку перед нами повільно розгортається прямо на очах мільйонів телеглядачів сценарій глобальної катастрофи, від якої не захищений ніхто: невидимий вірус здатний проникнути скрізь, подолавши будь-які перешкоди.

У свідомості людей коронавірус представляється інферальною загрозою, здатною дістатися до кожної людини навіть в її власній оселі.

Захистити від коронавірусу не можуть ні армія, ні поліція. Ці страхи і нагнітаються ЗМІ, які висвітлюють події в різних країнах, що піддалися атакам епідемії, в жанрі «шокуючою сенсації». Тим самим ЗМІ, перетворили епідемію в захоплюючий серіал, формують у свідомості людей нову реальність, головним елементом якої стає несвідомий або спеціально

нагнітаючий масовий психоз. Цей психоз, породжений страхом перед коронавірусом, не менш небезпечний, ніж сама епідемія: люди, захоплені психозом, втрачають здатність критично оцінювати навколишню дійсність і починають метатися в пошуках порятунку від «йдучого до них» коронавірусу, стаючи при цьому дуже керованими.

Роздута ЗМІ вірусна паніка викликає у світовій суспільності законне питання: звідки ж з'явився COVID-19? Офіційна версія природного походження вірусу все більше піддається сумніву.

І підстави для цього знаходяться досить вагомі. Так, співробітники ботанічного саду спільно з колегами з Південно-китайського сільськогосподарського університету (провінція Гуандун, Південний Китай) і Пекінського центру вивчення мозку проаналізували зібрані до 12 лютого геномні данні 93 зразків нового коронавірусу з 12 країн і чотирьох континентів і простежили, зокрема, джерела інфекції та шляхи її поширення.

У результаті фахівці прийшли до висновку, що джерело коронавірусу нового типу не мав відношення до ринку морепродуктів «Хуанань» в Ухані, який вважається епіцентром спалаху захворювання. Геномні прабатьки вірусу були виявлені у двох пацієнтів в Шеньчжені (південна китайська провінція Гуандун) і Вашингтоні, які в кінці грудня – початку січня були в Ухані, однак не відвідували ринку морепродуктів. В даний час ці джерела не зустрічаються в Ухані.

Як вказується в документі, перше масове зараження відбулося 8 грудня 2019 р. що є непрямым доказом того, що вірус почав передаватися від людини до людини ще в кінці листопада – на початку грудня 2019 р. Після цього інфекція потрапила на ринок і почала масово поширюватися. Таким чином, вчені прийшли до висновку, що ринок не є початковим місцем поширення інфекції. Коронавірус нового типу потрапив на ринок «Хуанань» ззовні, швидко поширився на самому ринку і за його межами.

Швидкість швидкого поширення вірусу по планеті ув'язується ЗМІ із збільшеним добробутом китайців, які стали активно займатися туризмом.

Якщо в розпал атипової пневмонії з Китаю виїхали 16 млн. туристів, в період поширення пташиного грипу – 98 млн., то в 2019 року вже близько 150 млн., розносячи вірус по всьому світу. Втім, ця версія погано пов'язується з тим фактом, що коронавірус почав поширюватися з кінця 2019 р.

Офіційний представник МЗС КНР Чжао Ліцзяні виступив з припущенням, що коронавірус нового типу потрапив до китайського міста Ухань, де в кінці грудня минулого року було зареєстровано його спалах, по вині американських військових. Однак він не уточнив, яким чином коронавірус міг потрапити в Ухань за допомогою військових США [18].

Висловлюється також версія, що COVID-19 створили в китайській лабораторії, розташованій в Ухані, а поширився він шляхом витоку через неувважність персоналу тої ж лабораторії. Ця лабораторія знаходиться в Ухані в 32 км від того самого ринку, де вперше зафіксували захворювання.

Однак є в Ухані і ще одна біолабораторія — про неї до останнього часу нічого не було відомо. Але ще символічніше, що вона існує на гроші знаменитого банкіра Дж. Сороса, що розділяє глобалістичні ідеї Б. Гейтса, який закликав знайти метод скорочення чисельності населення планети. Ще в минулому році він заявив, що незабаром від подібного коронавіруса можуть померти 33 млн. чоловік за 250 днів. Підрахунки суто математичні, але вірні, впевнений ІТ-магнат. І хоча сам Б. Гейтс пожертвував 10 млн. дол. на боротьбу з коронавірусом, після таких висловлювань у прихильників цієї версії немає сумнівів, що вірус штучного походження.

Ще один факт додає вагу цієї теорії: за декілька місяців до пандемії глава Microsoft провів умовні навчання під назвою «Подія 201», де було змодельовано спалах нового вірусу, від якого за 18 місяців загинули 65 млн. осіб.

Примітно, що в навчанні взяли участь відомі фармацевтичні гіганти і керівництво Пентагону.

Подібні експерименти породжують у народів багатьох країн не менший страх, ніж ядерна зброя. США і Китай в 1972 р. підписали Конвенцію про заборону розробки, виробництва та накопичення запасів бактеріологічної (біологічного) і токсинної зброї та про їх знищення.

Однак стратеги Пентагону розуміють, що повноцінною біологічною зброєю може бути тільки самовідтворювана бактерія – найбільш ефективний агент біологічної війни. Він набагато дешевше в порівнянні з іншими видами зброї масового ураження, не вимагає масового виробництва. Завдяки його самовідтворенню не потрібно великої кількості дорогих засобів доставки – заражені військовослужбовці і цивільне населення противника будуть самі розмножувати і розповсюджувати бактерії.

Епідемія коронавірусу наводить на думку, що пандемія має пряме відношення до створення генетичної зброї, особливістю якої є вибіркове ураження певної групи людей. Встановленим фактом є те, що вірус спочатку вражав в основному представників монголоїдної раси, але в процесі мутації став небезпечний для людей всіх кольорів шкіри. Якщо на початку смертельні випадки були переважно серед людей старшого віку, то зараз значно «помолодшали» смертельні випадки.

На закінчення слід зазначити наступне. Новий вірус завдав величезної шкоди світовій економіці і загрожує наймасштабнішими наслідками в історії. Але в коронавірусній паніці, що роздувається вкидання і фейк ЗМІ, цілеспрямовано використовується страх як прийом інформаційно-психологічного впливу на свідомість і поведінку людей [12].

На початку 2021 року розпочалася масова вакцинація населення вакцинами: німецької компанії BioNTech, американської Pfizer, британської AstraZeneca, американської Moderna і російської «Супутник V».

Проте на сьогоднішній день немає 100% доведеної інформації, що вакцина дійсно буде захищати і нові штами коронавірусу не будуть викликати захворювання. В Ізраїлі вже знімають карантинні обмеження, оскільки провакциновано вже майже все доросле населення, в Україні

вакцинація поки проходить повільно і за прогнозами аналітиків, може затягнутися до 5 років [9].

2.2. Спорт в умовах COVID-19

У сучасному світі спорт став невід'ємною частиною міжнародних відносин. Про це свідчить ряд найважливіших міжнародно-правових актів: План дій ЮНЕСКО щодо зміцнення правопорядку в спорті і забезпечення його загальнодоступності, Резолюція Ради з прав людини ООН «Заохочення прав людини через спорт і ідеали Олімпійського руху», Заключний акт Наради з безпеки і співробітництва в Європі зі згадуванням про найважливішу роль спорту в формуванні безпеки.

Спалах коронавірусу змусив призупинити проведення світових спортивних змагань. У рік, коли чемпіонат Європи з футболу повинен був відбутися в 12 європейських країнах (червень-липень), а Олімпійські ігри в Токіо заплановані на липень-серпень, спортивний календар повністю переглядається. Одні змагання скасовані, деякі – перенесені в інші міста або відкладаються на невизначений термін, треті – проводяться без глядачів або з обмеженням за кількістю відвідувачів.

Пандемія посіяла в світовому спорті справжню паніку. Організатори змагань не були готові брати на себе відповідальність і чекали вказівок – від національних властей або від Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ) [10].

Обмежувальні заходи у зв'язку з пандемією COVID-19 привели до змін у звичній життєдіяльності, включаючи спорт і фізичну активність. Масовий спорт виявився найбільш чутливими до впливу COVID-19. Однак пандемія зачепила також професійний спорт і зацікавлених стейкхолдерів: спортсменів, тренерів, інструкторів, адміністративний персонал (співробітники спортивних організацій), волонтерів, посадових осіб, задіяних в змаганнях (судді, члени делегацій), підприємства, особливо мікро- і малий

бізнес (фітнес-клуби, тренажерні зали, роздрібні торговці, організатори заходів, маркетингові агентства, виробники спортивної продукції).

Глобальна вартість індустрії спорту оцінюється в 756 млрд дол. США в річному вираженні. Орієнтовно 270 млрд дол. США (36%) припадає на сектор рітейлу, 200 млрд дол. США (26%) – на інфраструктуру, їжу, напої і спортивні ставки, 171 млрд дол. США (23%) – на галузь професійного спорту і 115 млрд дол. США (15%) – на збори клубів і тренажерних залів.

Спорт представляє собою істотний сектор в економіці регіонів світу та окремих країн. Наприклад, в ЄС частка ВВП, пов'язана зі спортом, складає 279,7 млрд євро, що еквівалентно 2,12% від загального ВВП ЄС. Кількість людей, задіяних у сфері спорту, налічує 5,67 млн осіб, що відповідає 2,72% зайнятих в ЄС. Кожен 37-й працівник зайнятий у спортивній сфері.

Некомерційна організація «Європейська платформа з інновацій в області спорту» (European Platform for Sport Innovation, EPSI) виділяє ряд викликів, з якими зіткнулася європейська спортивна індустрія і які характерні для всіх регіонів світу:

- Спортивні організації втратили дохід, оскільки виявилися не здатні надати громадянам спектр своїх послуг. При цьому, за часом це збіглося з періодом, коли починається сезон для більшості видів спорту: організовується підготовка і проведення змагань, збираються кошти за допомогою проведення турнірів, організовуються різні заходи, семінари, тренувальні табори. Спортивні організації також втратили істотну частину постійного доходу, який надходить від різного роду платежів, в тому числі від членських внесків, видачі ліцензій, надання підписок.

- Спортсмени втратили цілий сезон і, як наслідок, певні фінансові вигоди, а також тренерів і можливість брати участь в спортивних змаганнях і конкурувати. Для деякого це означає втрату можливості підвищити свій статус і отримати фінансові кошти з приватних і державних джерел (на місцевому, регіональному та національному рівнях).

- Спортсмени не отримували фінансову підтримку (стипендії) у зв'язку з падінням доходів спортивних організацій.
- Організації зазнавали труднощів з фінансовими засобами. У них, як і раніше зберігалися зобов'язання за фіксованими платежами незалежно від втрати доходів.
- Загострилася проблема безробіття: звільнення співробітників, спортсменів, тренерів та інших працівників, особливо тих, чия заробітна плата залежала від вищезазначених джерел доходу.
- Організації втратили значну частину своєї неоплачуваної робочої сили, оскільки в період пандемії волонтери мають обмежену мобільність.
- Галузі, які прямо або побічно пов'язані з індустрією спорту, спостерігають невдачі поточних бізнес-моделей. Як наслідок, виникає необхідність зміни бізнес-стратегій в короткостроковій і довгостроковій перспективі, що торкнеться велике число робочих місць, а також підприємців [10].

За оцінками Aljazeera, складеним на основі даних ESPN, KPMG, The Guardian і Nikkei Asian Review, COVID-19 найбільшою мірою вплине на основні ліги США і Європи. У США для Головної ліги бейсболу (Major League Baseball, MLB), Вищої ліги футболу (Major League Soccer, MLS), Національної хокейної ліги (National Hockey League, NHL), Національної баскетбольної асоціації (National Basketball Association, NBA), Національної футбольної ліги (National Football League, NFL) сукупні втрати в доходах складуть 5,5 млрд дол. США.

Англійська прем'єр-ліга недорахується доходу на суму 1,35 млрд дол. США; іспанська La Liga втратить 1 млрд дол. США; крикет, регбі та футбол в Великобританії втратять 850 млн дол. США; італійська Серія А втратить 703 млн дол. США, а французька Ліга 1 – 430 млн дол. США. Втрати від перенесення Олімпійських ігор в Токіо оцінюються на рівні 6 млрд дол. США.

Значні втрати ліг пояснюються падінням доходів від продажу прав на трансляцію матчів, комерційної діяльності та проведення матчів. Згідно з даними Statista, втрати Англійської прем'єр-ліги за сезон 2019-2020 року в області продажу прав на трансляцію оцінювалися в суму близько 800 млн євро, в області комерційної діяльності та проведення матчів – 300 млн євро і 180 млн євро, відповідно. Подібне співвідношення характерне і для інших ліг: наприклад, оцінки падіння доходу щодо іспанської La Liga перебували на рівні 970 млн євро (трансляції – 600 млн євро, комерційна діяльність – 200 млн євро, проведення матчів – 170 млн євро) [18].

Прогнози щодо окремих країн також свідчать про значні втрати індустрії спорту в зв'язку з негативним впливом пандемії COVID-19.

Оцінка Emsi (прогноз опублікований 28 травня 2020 року) свідчать про те, що за три місяці, з середини березня по середину червня 2020 року, зайняті в області спортивної індустрії в США сукупно втратили дохід на суму 12,3 млрд дол. США (що становить 133,4 млн дол. США в день). Emsi зазначає, що пандемія в США торкнулася 1,3 млн професій спортивної індустрії. За віковим складом найбільш постраждали зайняті у віці від 25 до 34 років (близько 442 тис. чол. або 23%). Серед найбільш постраждалих професій – фітнес-тренери та інструктори з аеробіки (близько 370 тис. чол.), тренери і агенти (близько 279 тис. чол.), персонал в сфері розваг і дозвілля (близько 193 тис. чол.). Падіння доходів фітнес-тренерів і інструкторів з аеробіки оцінюється на рівні 4,1 млрд дол. США, тренерів та агентів – 3,18 млрд дол. США, персоналу в сфері розваг і дозвілля – 1,14 млрд дол. США. Падіння доходів спортсменів і учасників спортивних змагань оцінюється в 349 млн дол. США.

Згідно з аналізом, проведеним американським кабельним спортивним телевізійним каналом ESPN, в 2020 році в США очікуються втрати на рівні 3,25 млрд дол. США у вигляді витрат фанатів на покупки в сфері професійної спортивної індустрії (квитки на заходи, товари зі спортивною атрибутикою і т. д.), 2,4 млрд дол. США в секторі туризму, пов'язаного з молодіжним

спортом, 2,2 млрд дол. США у вигляді втрат національного доходу від телевізійних трансляцій, 370 млн дол. США у вигляді заробітних плат персоналу стадіонів і спортивних комплексів .

У зв'язку з падінням доходів спортивні організації змушені різними способами скорочувати свої витрати, що часто відбивається на положенні самих спортсменів. Під час пандемії COVID-19 багатьом футбольним клубам довелося скорочувати заробітні плати гравцям (іноді і тренерському штабу): в Атлетіко і Барселоні були змушені піти на зниження заробітних плат на 70%, в Ювентусі зниження виплат гравцям заощадить близько 90 млн євро.

Проте не всі спортивні організації змогли впоратися з наслідками пандемії: наприклад, Федерація регбі США оголосила про банкрутство у зв'язку з фінансовими труднощами [24].

Уже в кінці лютого професійні спортсмени почали масово відмовлятися від поїздок на змагання, а організатори деяких з них закрили доступ для глядачів. Одними з перших постраждали етапи Кубка світу з біатлону та лижних гонок.

Але і в цих умовах деякі заходи проходили, а вболівальники могли стежити за подіями якщо не з місця проведення, то, по крайній мере, віддалено.

На юніорському чемпіонаті світу з фігурного катання, що пройшов на початку березня 2020 р.в Талліні, трибуни ще були відкриті для глядачів (Оргкомітет та Міжнародний союз ковзанярів ввели додаткові заходи безпеки – щоденний обов'язковий медогляд учасників, офіційних осіб і журналістів з виміром температури), а трохи пізніше Національний олімпійський комітет Італії закликав уряд скасувати всі спортивні заходи через коронавірус. В результаті частина матчів 26-го туру чемпіонату Італії з футболу вже пройшли при порожніх трибунах, а деякі були скасовані.

Найгучнішою подією в спортивному світі з початку пандемії стало перенесення на наступний рік Олімпійських ігор 2020 в Токіо. 30 березня 2020 року Міжнародний олімпійський комітет оголосив, що ігри пройдуть з

23 липня по 8 серпня 2021 року. При цьому незважаючи на перенесення вони збережуть назву Токійської олімпіади 2020 року. Паралімпійські ігри пройдуть з 24 серпня по 5 вересня 2021 року. Дати проведення були узгоджені під час телефонної розмови між президентом МОК Томасом Бахом, організаторами «Токіо 2020», урядом Японії і Міжнародним паралімпійських комітетом [31].

Асоціація літніх олімпійських міжнародних федерацій (ASOIF) повністю підтримала вердикт МОК, Організаційного комітету «Токіо 2020», уряду Японії і столичного уряду Токіо про перенесення Олімпіади 2020 на наступний рік. За словами президента ASOIF Франческо Річчі Бітті, «Відстрочка Олімпійських ігор в Токіо – це не тільки правильне рішення, але і єдине, що може бути прийнято з урахуванням триваючого масштабного глобального впливу пандемії COVID-19».

Норвезький олімпійський і паралімпійський комітети і Конфедерація спорту Норвегії 20 березня 2020 року в зверненні до президента МОК Томасу Баху з посиланням на національний уряд підтримали рішення про перенесення заходу: «Одним із заходів, прийнятих на основі національного законодавства щодо профілактики захворювань, є заборона на організовані спортивні заходи».

Із закликом не проводити Ігри в цьому році виступив Олімпійський комітет Бразилії.

Президент США Дональд Трамп також заявив, що офіційні особи повинні розглянути питання про перенесення Олімпіади 2020.

При цьому фінансовий удар по скасуванню ігор істотний для Японії, яка інвестувала в проведення заходу не менше 12,6 млрд дол. США. За деякими оцінками, це призведе до зниження річного зростання ВВП Японії на 1,4%.

Перенесення заходу відбулося перший раз за 124-річну історію сучасних Олімпійських ігор. Вони були повністю скасовані в 1916 році, а

потім в 1940 і 1944 роках у зв'язку з Першою і Другою світовими війнами відповідно [28].

Відстроченим виявився чемпіонат Європи з футболу. У березні Виконавчий комітет Союзу європейських футбольних асоціацій (УЄФА) за підсумками минулого відеоконференції за участю президентів і генеральних секретарів всіх 55 національних асоціацій, представників Асоціації європейських клубів, організації «Європейські ліги» і профспілки гравців FIFPro Europe оголосив про перенесення флагманського турніру національних збірних Євро 2020, який планувалося провести в червні-липні цього року.

Серед постраждалих також і автоспорт, в заплановані дати не вдалось провест і наступні етапи Формули-1:

- Гран-прі Австралії в Мельбурні (15 березня) скасований.
- Гран-прі Бахрейну в Сахірі (22 березня) перенесений.
- Гран-прі В'єтнаму в Ханой (5 квітня) перенесений.
- Гран-прі Китаю в Шанхаї (19 квітня) перенесений.

Після 218 днів тривалого міжсезоння 5 липня 2020 року Формула-1 відновила активність на гоночній трасі Ред Булл Ринг (Австрія), яка спочатку повинна була прийняти 11-й етап сезону, де стартував чемпіонат світу з автогонок 2020 року [25].

Український спорт в зв'язку з пандемією коронавірусу також переживає складні часи. Було скасовано тисячі спортивних заходів по всій Україні. Були закриті всі тренувальні бази для підготовки національних команд. Через їх закриття спортсмени мали можливість тренуватися тільки в домашніх умовах.

Розпочатий процес повернення великого спорту після «коронавірусних канікул» став причиною задуматися, наскільки пандемія вплине на вигляд галузі, яку, в найближчому майбутньому чекають зміни. Це стосується і календаря змагань, і спортивної економіки, і змагальних форматів.

Першою організацією, що повернулася на великі спортивні арени, став Абсолютний бійцівський чемпіонат (UFC), який провів турнір в американському місті Джексонвілл (штат Флорида) завдяки підтримці місцевої влади, а також президента США Дональда Трампа. При цьому сам захід пройшов без глядачів, а спортсмени та інші учасники турніра щодня здавали медичні тести. Весь обслуговуючий персонал, а також представники місцевої атлетичної комісії і судді користувалися необхідними засобами захисту, а присутні в залі люди дотримувалися соціальної дистанції.

За інформацією американського кабельного каналу ESPN, всі учасники турніру, в тому числі журналісти, підписали угоду, згідно з яким UFC не нестиме відповідальність у разі подальшого виявлення у кого-небудь коронавірусу.

Першим з топ-чемпіонатів з футболу після паузи, пов'язаної з пандемією, відновилася німецька бундесліга. З травня стартували футбольні чемпіонати в Чехії, Данії, Польщі, Португалії та Сербії.

Сезон NHL був поставлений на паузу 12 березня 2020 року. 26 травня 2020 року було оголошено, що в рамках Плану відновлення сезону за Кубок Стенлі продовжать боротьбу 24 команди. 6 липня 2020 року Національна хокейна ліга і профспілка гравців NHL оголосили про досягнення домовленості по протоколах третього (тренувальні табори) і четвертого (відновлення матчів) етапів відновлення сезону.

17 липня 2020 року, в перший день проведення Виконавчого комітету, керівництво Союзу європейських футбольних асоціацій (УЄФА) прийняв рішення про формат відновлення розіграшу Ліги чемпіонів, переніс на наступний рік фінал турніру в Санкт-Петербурзі, а також підтвердило терміни Євро-2020 і список міст, які візьмуть участь у турнірі. Вибрані спочатку 12 міст-господарів ігор підтвердили готовність приймати фінальний турнір влітку 2021 року, після чого було затверджено оновлений розклад ігор.

Влада Японії поступово відновлює роботу спортивних об'єктів. Однак їм наказано перший час обмежити відвідуваність з тим, щоб вона не перевищувала 50% від звичайного рівня. Матчі бейсбольною і футбольною ліг поновилися з 19 червня 2020 року. Глядачів на стадіони почали пускати з 10 липня 2020 року, при цьому заповнюваність трибун не повинна перевищувати половину від загальної кількості місць. Був розроблений регламент для проведення спортивних змагань в умовах пандемії нового коронавірусу. Зокрема, організатори повинні приймати ряд заходів, що включає в себе скорочення кількості місць на спортивних об'єктах, забезпечення дотримання соціальної дистанції між людьми. Працівники і глядачі повинні носити маски та користуватися антисептиками. Крім того, на входах можуть вимірювати температуру, а зони кас повинні бути затягнуті поліетиленовою плівкою. Також передбачається проводити постійний моніторинг стану здоров'я спортсменів.

Сезон НБА 2020-21 почався 22 грудня. Кожній команді заплановано провести 72 гри – менше, ніж звичайні 82 гри, але більше, ніж команди, зіграні в попередньому сезоні. Всі ігри повинні проводитися на домашніх аренах з дотриманням правил охорони праці і техніки безпеки. The Utah Jazz були першою командою, яка допустила обмежену кількість глядачів на домашні ігри, 10 інших команд брали з них приклад по ходу сезону. Через тривалі обмеження руху на кордоні між Канадою і США, Toronto Raptors перемістили домашні ігри на Амали-Арену в Тампі, Флорида. Після оголошення 25 листопада 2020 року про те, що її щорічний Матч всіх зірок і інші заходи вихідного дня не проводитимуться в майбутньому сезоні, і надавши початковій команді, що приймала, Indiana Pacers, гру 2024 року в якості компенсації, ліга змінила курс 18 лютого 2021 р. і грала в гру на State Farm Arena в Атланті 7 березня.

8 січня 2021 року G League оголосила про плани провести весь сезон в спортивному комплексі ESPN Wide World of Sports. Гра почалася 10 лютого і складалася з чотиритижневого регулярного сезону і плей-офф з вибуванням.

Брали участь 18 з 29 команд ліги, в тому числі недавно створена команда перспективних гравців NBA G League Ignite. 11 березня в матчі чемпіонату «Лейкленд Меджік» перемогли «Делавер Блю Коутс».

Було проведено чемпіонат світу з біатлону 2020-2021 років, проте були змінені деякі місця проведення, щоб скоротити кількість поїздок між об'єктами. Юніорський Кубок IBU 2020-21 і деякі змагання Кубка IBU 2020-21 були скасовані [18].

Пандемія коронавірусу внесла істотні корективи в життя спортивної спільноти. Повсюдна ізоляція прискорила цифровізацію спортивного бізнесу і підстобнула організаторів до реалізації проєктів, заснованих на онлайн-технологіях.

Цифрові технології активно впроваджуються як в професійний, так і в аматорський спорт, що мотивує громадян вести здоровий спосіб життя. Мобільні додатки стають невід'ємною частиною побуту і допомагають організувати режим дня, правильне харчування, ефективні індивідуальні тренування і багато іншого. Сучасне покоління, що володіє «цифровим мисленням», швидко освоює нові девайси і активно використовує їх для самовдосконалення. Передові технології дозволяють набагато ефективніше здійснювати збір, обробку та передачу інформації, якісно змінювати методи і організаційні форми підготовки висококваліфікованих спортсменів, тренерів та суддів, а також проведення фізкультурно-оздоровчої роботи з населенням. Цифрові технології широко використовуються компаніями, що займаються спортивною аналітикою, професійної статистикою, зйомкою матчів, скаутингом і онлайн-трансляціями. З точки зору спорту, процес комунікації з уболівальниками, робота в медійному просторі, формування нових цифрових продуктів навколо традиційних форматів – це той шлях, на якому зараз знаходяться найбільші світові клуби і федерації.

На тлі пандемії в світі йде активний процес віртуалізації звичних аудиторії подій, таких як футбол, хокей, гонки. Так, на початку квітня всесвітньо відомі скачки з перешкодами Grand National, що проходять в

Англиї щорічно з 1839 року, відбулися в віртуальному форматі. Їх результат був змодельований за допомогою комп'ютерних обчислень і оформлений в форматі CGI. При CGI-моделюванні врахували і відтворили безліч нюансів: бруд з-під копит, команди по ремонту бар'єрів, глядачів на трибунах і навіть швидку допомогу для впалих наїзників. Virtual Grand National транслювалися по британському ТБ-каналі ITV в тимчасовому слоті, спочатку призначеному для реальних скачок. Середня кількість глядачів по ходу трансляції склало близько 4,3 млн осіб, в піковий момент – 4,8 млн.

В умовах кризи COVID-19 стає особливо актуальною державна підтримка спортивної індустрії, яка опинилася в надзвичайно скрутному становищі. «Європейська платформа з інновацій в області спорту» позначає заходи, необхідні для підтримки спортивної індустрії в Європі:

- Забезпечення спортивної індустрії фінансовими засобами, спрямованими на захист робочих місць, співробітників і самозайнятих від загрози звільнення і втрати доходу.
- Пом'якшення правил, що стосуються отримання державної допомоги, з метою надання податкових послаблень організаціям, що займаються розвитком спорту (подібно до того, як це реалізовано в інших галузях економіки).
- Стимулювання інноваційних програм для підприємств в області спорту з метою подолання існуючих соціальних викликів.
- Надання позик для забезпечення ліквідності спортивних клубів та інших асоціацій через існуючі фінансові інструменти (наприклад, «Європейський інвестиційний банк») або шляхом створення нових.
- Створення державних і приватних фондів солідарності для аматорських спортивних клубів та асоціацій і їх співробітників, включаючи зовнішніх тренерів і позаштатних працівників – самозайнятих осіб.
- Створення нових можливостей фінансування в якості інноваційних шляхів сприяння розвитку спорту і фізичної активності в період, коли люди обмежені в пересуванні.

- Надання допомоги школам і викладачам фізкультури для продовження навчання за допомогою ефективних і безпечних цифрових засобів [17].

Основна підтримка індустрії спорту виявляється національними урядами. У той же час робляться спроби надання сприяння з боку спортивних організацій (федерацій, асоціацій та інших об'єднань), а також на наднаціональному рівні.

8 травня 2020 року в Канаді було засновано спеціальний Фонд підтримки організацій в галузі культури, надбання і спорту в умовах надзвичайної ситуації COVID-19. Бюджет фонду становив 370 млн дол. США, кошти допомагали підтримувати робочі місця і функціонування організацій, на яких негативно вплинула криза, викликана пандемією COVID-19. Безпосередньо на підтримку спортивного сектора виділено було 53 млн дол. США.

У Великобританії в якості одного із заходів підтримки спортивного сектора видаються гранти на суму від 375 долл. США до 12,5 тис. дол. США. Гранти можуть отримати місцеві спортивні клуби, волонтерські організації, які сприяють розвитку спорту. Грант може бути використаний на покриття оренди, комунальних послуг, страховок, заробітних плат.

Уряд Ірландії одобрих пакет заходів на підтримку спортивного сектора на загальну суму 70 млн євро: до 40 млн євро планується направити на фінансування трьох основних спортивних організацій - Футбольної асоціації Ірландії (Football Association of Ireland, FAI), Гаельської атлетичної асоціації (Gaelic Athletic Association, GAA), Ірландського регбійного союзу (Irish Rugby Football Union, IRFU); до 10 млн євро - на Фонд відновлення для підтримки національних керівних органів з питань спорту; до 15 млн євро - на Фонд підтримки спортивних клубів; до 5 млн євро - на Фонд відновлення і відновлення спорту.

Влада Нової Зеландії 17 квітня 2020 року оголосила про підтримку індустрії спорту і відпочинку, в якій беруть участь понад 53 тис. людей, і яка

щорічно приносить близько 3,3 млрд дол. США. Протягом чотирьох наступних років уряд направить фінансову підтримку на три основні сфери:

1) в короткостроковій перспективі – на подолання організаціями спорту і відпочинку первинних наслідків пандемії COVID-19;

2) в середньостроковій перспективі – на реорганізацію національних і регіональних спортивних організацій для успішного функціонування в посткризових умовах (підтримка нових операційних моделей і розширення співпраці);

3) підтримка інноваційних підходів до організації ігрового і активного відпочинку, а також спорту [10].

Крім фінансової підтримки уряди розробляють керівництва для спортивних організацій щодо діяльності в умовах поступового зняття обмежувальних заходів. Наприклад, уряд Великобританії розробив спеціальне керівництво «Повернення до тренувань в області спорту високих досягнень: перша стадія». Керівництво повинно допомогти організаціям в області спорту високих досягнень забезпечити безпечне повернення до організованого тренувального процесу для спортсменів і персоналу з дотриманням принципів соціальної дистанції.

Робляться спроби надати підтримку спортивній індустрії на наднаціональному рівні. 2 червня 2020 року в форматі відеоконференції відбулася зустріч європейських міністрів спорту. За підсумками обговорення було позначено кілька ключових пунктів, в тому числі використання коштів і програм ЄС для підтримки спортивного сектора. Країни ЄС також мають намір надавати додаткову підтримку з метою збереження робочих місць, компенсації втрат заробітної плати та здійснення програм допомоги з безробіття.

Великі міжнародні спортивні організації також прагнуть надати допомогу спортивним командам в подоланні наслідків пандемії. В кінці березня з'явилася інформація про намір Міжнародної федерації футболу (FIFA) створити стабілізаційний фонд для підтримки футбольної індустрії в

умовах кризи. Планувалося, що через фонд командам будуть надаватися короткострокові кредити і надзвичайні гранти. Англійська прем'єр-ліга прийняла рішення про надання клубам нижчих дивізіонів допомоги в розмірі 157 млн дол. США для протидії кризі COVID-19 [8].

2.3. Аналіз змін у спортивній дипломатії спричинених пандемією

Хтось за обов'язком своєї служби піклується, доглядає, лікує хворих, хтось допомагає в профілактиці захворювання, а хтось підтримує тих, кого коронавірус вже встиг торкнутися.

Численні атлети, тренери, клуби та організації з усіх частин світу допомагають грошима, лікарськими препаратами, інформаційною та моральною підтримкою тим, хто захворів COVID-19.

Спортсмени та клуби намагаються допомогти в боротьбі з коронавірусом.

Чемпіон НБА у складі «Торонто» Джеремі Лін виділив мільйон китайських юанів для закупівлі медичного обладнання в китайському Ухані. На боротьбу з вірусом він пожертвував ще \$ 150 тисяч.

У США підтримку вирішили надати багато. Так, центровий клубу Національної баскетбольної асоціації «Філадельфія Севенті Сіксерс» Ел Хорфорд пожертвував 500 тисяч доларів на боротьбу з коронавірусом.

А шестиразовий чемпіон НБА Карим Абдул-Джаббар пожертвував 900 захисних окулярів лікарям каліфорнійської лікарні. 72-річний колишній баскетболіст особисто доставив окуляри в лікарню, прийшовши на зустріч в рукавичках і масці [7].

Спортивні клуби і самі спортсмени з усього світу жертвують гроші і на співробітників.

У Національній хокейній лізі допомогу вирішили надати, як клуби, так і окремо взяті гравці. Канадський нападник клубу НХЛ «Баффало Сейбрз» Джефф Скіннер пожертвував лікарям клініки зі свого рідного міста 53 тисячі

доларів на боротьбу з коронавірусом, про це повідомила сама клініка в Twitter.

Голкіпер хокейної «Флориди» Сергій Бобровський виділив \$ 100 тисяч для персоналу домашньої арени клубу. Лідери баскетбольного «Мілуокі» Янніс Адетокумбо і Кріс Міддлтон погодилися пожертвувати таку ж суму співробітникам свого клубу, пізніше стало відомо, що гроші вирішили заплатити всі гравці «Мілуокі».

Центровий «Юти» Руді Гобер виділив \$ 500 млн – як на зарплати співробітників, так і на соціальні служби штатів Юти і Оклахоми, також – на медичні служби Франції. По мільйону доларів для співробітників своїх арен виділили власники «Голден Стейт», «Міннесоти» і «Нового Орлеана». Понад два мільйони внесли до фонду підтримки в «Орландо». Платити і далі своїм співробітникам пообіцяли в «Денвері», «Оклахомі» і «Фініксі».

Колишній капітан збірної Грузії з баскетболу Заза Пачулія вирішив віддячити американських лікарів за їх непосильну працю і в буквальному сенсі пекельні умови роботи.

Як повідомляє спортивне агентство NBC Sport, колишній центр Warriors влаштував благодійний ланч для тих, у «кого немає часу поїсти».

Понад 70 лікарів, які працюють в Сан-Франциско, він запросив в мексиканський ресторан за свій рахунок.

Сам Пачулія на ланчі не з'явився, але пояснив, чим був продиктований його жест в ефірі NBC.

За словами баскетболіста, цим він допоміг не тільки медикам, але і місцевому бізнесу. Адже багато ресторанів в Сполучених Штатах зазнають збитків через пандемію коронавірусу. За словами Пачулія, потрібно допомагати один одному і як можна більше, особливо в такий важкий період.

Капітан збірної Узбекистану Оділь Ахмедов, який виступає за китайський клуб «Шанхай СІПГ», відправив спеціальну гуманітарну допомогу на свою батьківщину. Футболіст вирішив підтримати своє рідне

місто Наманган, в який зовсім скоро прибуде партія лікарських препаратів на 600 мільйонів сумів.

Раніше спортсмен разом з легендарною узбецькою гімнасткою Оксаною Чусовітіна записали для соціальних мереж звернення до своїх співвітчизників, вирішивши в такий складний період підтримати жителів своєї країни.

Литовський баскетболіст Мантас Калніетіс включився в ряди волонтерів, які допомагають благодійній ініціативі «Сильні разом».

Баскетболіст національної збірної Литви, зазначив що вранці він бігає по пересіченій місцевості, пізніше допомагає дітям готувати уроки дистанційно [3].

Допомагають своїм країнам в боротьбі з коронавірусом і тенісисти. Новак Джокович пожертвував мільйон євро на боротьбу з хворобою в Сербії, Рафаель Надаль закликав всіх спортсменів Іспанії зібрати 11 млн євро і вже зробив свій внесок, а румунка Симона Халеп пожертвувала кошти на придбання медичного обладнання в двох містах Румунії. 29-а ракетка світу Ван Цян пожертвувала \$ 13 тисяч лікарні Уханю. Фонд футболіста «Торіно» Сімоне Дзадзен зібрав 30 тисяч євро за два дні.

Збори пожертв запускають багато спортсменів, наприклад, 52-я ракетка світу Корі Гауфф, відомий футболіст Златан Ібрагімович. Гравці «Баварії» Горецький і Кіммі запустили сайт We Kick Corona, де також відкрили збір коштів.

Білоруська тенісистка Вікторія Азаренко виставила на благодійний аукціон свої кросівки з автографами. Всі виручені кошти спортсменка направила до фонду, який займається допомогою сім'ям та підприємцям в Майамі, які постраждали через коронавірус.

Білоруський майстер малої ракетки Володимир Самсонов перерахував 10 тис. євро на благодійний рахунок для допомоги білоруським медустановам в боротьбі з коронавірусом.

Гравці «Вальядоліда» відмовилися проходити тести на коронавірус на користь незаможних. Примєра запропонувала нам пройти тести на коронавірус, але ми не зробили це за медичними і соціальними причинами. У жодного гравця немає симптомів захворювання. Ми вважаємо, що є люди, які набагато менш багаті, ніж ми, і які потребують набагато більше, ніж ми. Ці люди і повинні бути в пріоритеті [4].

В Італії, де наслідки коронавірусу одні з найсерйозніших, спортсмени теж не залишаються осторонь від загальної біди. Так, півзахисник збірної Вірменії та «Роми» Генріх Мхітарян приєднався до заклику в соціальних мережах «Ми згуртувалися проти коронавірусу». У ролику зірки чемпіонату Італії з футболу виступають з відеозверненням до італійців в зв'язку з пандемією коронавірусу.

Футболісти з усіх куточків землі підтримують людей, що потрапили в біду. Не залишилися осторонь і справжні зірки найпопулярнішої гри з м'ячем - футболу.

Англійська футбольна ліга планує виділити 50 мільйонів фунтів для підтримки клубів Чемпіоншипа, Ліги 1 і Ліги 2. Про готовність допомогти своїм співробітникам заявили в «Крістал Пелас» і «Ліверпулі». У «МЮ» своїм заплатять навіть, якщо сезон не буде дограний.

Форвард «Ліверпуля» Садіо Мане відправив 45 тисяч євро на боротьбу з хворобою в Сенегалі. 50 тисяч виділив у Флоренції півзахисник «Фіорентини» Франк Рібері. Півзахисник «Наполі» Лоренцо Інсіньє пожертвував 100 тисяч євро лікарням області Кампанія (її столиця - Неаполь).

Найбільше в Європі від коронавірусу постраждала Італія, і багато місцевих спортсмени і клуби вважали своїм обов'язком зробити пожертвування на боротьбу з захворюванням, проти якого поки немає вакцини.

«Інтер» запустив цілу краудфандінгову кампанію для фінансування міланської лікарні Луїджі Сакко, де проводять дослідження коронавірусу і

займаються створенням вакцини. Гравці і працівники клубу в цілому пожертвували € 500 тис., надавши потім і вболівальникам можливість внести свою лепту. Раніше «Інтер» передав 300 тис. медичних масок жителям китайського Уханю, звідки почалося поширення коронавірусу, і така ж кількість вже в самій Італії.

Найчастіше свій внесок в боротьбу з поширенням коронавірусу вносять не спортсмени або команди, а вболівальники. Більше тисячі шанувальників «Аталанти» після новини про те, що матч-відповідь їхнього клубу з «Валенсією» в Лізі чемпіонів відбудеться при порожніх трибунах, пожертвували гроші за квитки лікарні в Бергамо. Передана сума склала близько € 60 тис.

Екс-власник «Мілана» Сільвіо Берлусконі відправив 10 млн. євро регіону Ломбардія, який більше за інших постраждав від спалаху коронавірусу. Володіюча «Ювентусом» сім'я Аньеллі віддала 10 млн. євро на боротьбу з коронавірусом. Планується, що \$ 10 млн для ВООЗ виділить ФІФА.

Один з найвідоміших футболістів світу Кріштіану Роналду разом зі своїм агентом Жорже Мендешем допомагають лікарням Португалії. Вони повністю фінансують організацію трьох відділень інтенсивної терапії в двох госпіталях - в Лісабоні і Порту.

Сім'я колишнього футболіста «Барселони» Хаві, який очолює на даний момент катарський «Аль-Садд», пожертвувала мільйон євро одній з лікарень Барселони. Також по одному мільйону євро на боротьбу з вірусом пожертвували форвард «Барселони» Ліонель Мессі і головний тренер «Манчестер Сіті» Пеп Гвардіола.

Не залишився в стороні від боротьби з коронавірусом лідер «Барселони» Ліонель Мессі. Він пожертвував мільйон євро, який буде розділений між лікарнею в Барселоні і медичним центром на його батьківщині - в Аргентині. Гроші підуть на покупку необхідного устаткування і засобів захисту.

У Німеччині гравці «Баварії» створили фонд по боротьбі з коронавірусом. Ініціаторами стали футболісти збірної Леон Горецький і Йозуа Кіммі. «Ми можемо перемогти будь-якого на поле, але коронавірус ми обіграємо тільки разом! Ось чому ми з Кімміхом вирішили створити фонд», - пояснив Горецький. Майже відразу ж до них приєднався лідер «Баварії» і польської збірної Роберт Левандовскі. Він перевів на рахунок організації мільйон євро.

Російський футболіст Федір Смолов пожертвував 1 млн російських рублів московської станції швидкої допомоги на боротьбу з коронавірусом. На ці гроші лікарі вже закупили респіратори, маски, бактерицидні лампи і спеціальні окуляри для медиків.

Пожертви на значну суму зробили відомі футболісти Мохаммед Салах, Кільян Мбаппе, Неймар і інші.

Футболіст збірної Німеччини і дортмундської «Боруссії» Марко Ройс оголосив про пожертвування в розмірі 500 тисяч євро на підтримку малих і середніх підприємств Дортмунда, які зіткнулися з фінансовими труднощами в результаті заходів по боротьбі з розповсюдженням коронавірусу.

Хтось вирішив надати допомогу анонімно. Так вчинив і голкіпер англійського «Манчестер Юнайтед» і збірної Іспанії з футболу Давід де Хеа, який пожертвував 300 тисяч євро на боротьбу з епідемією коронавірусу в Іспанії. 29-річний воротар зробив пожертву місцевій владі в Мадриді, щоб допомогти з забезпеченням медичним обладнанням і підтримати сім'ї, які постраждали від пандемії коронавірусу.

Однак голова уряду автономного співтовариства Мадрида Ісабель Діас Аюсо оприлюднила внесок де Хеа в боротьбу з коронавірусом, написавши на своїй сторінці в Twitter: «Спасибі, де Хеа. Велика допомога, яку ви надали спільноті Мадрида, стане ключем до боротьби з COVID-19. Буду вічно вдячна, пишаюся вами» [8].

Велоспорт теж не залишився в стороні від нещастя ближніх. У Еліз Чаббі з Bigla-Katusha є медична ступінь, і коли міжнародний союз

велосипедистів оголосив, що гонок ще довго не буде, вона пішла працювати медсестрою в одну з лікарні Женеви.

Для допомоги лікарні Бергамо продавали свою велоформу російські гонщиці Анна Потокін і Ксенія Добриніна, які виступають за італійську Servetto - Piumate - Beltrami TSA. Дівчата перебували в самоізоляції в Асті і разом з партнерками по команді виставили форму на інтернет-аукціон.

Підтримки потребують не тільки люди, а й організації, які через режими самоізоляції поставлені на межу виживання через відсутність клієнтів.

Колишній чемпіон світу з боксу в першій середній вазі американець Оскар Де Ла Хойя і його дружина Пуерторіканська співачка Міллі Корретхер пожертвували 250 тисяч доларів на боротьбу з коронавірусом. Кошти підуть на рахунки одного з госпіталів Лос-Анджелеса, в якому лікувалася від раку грудей мати боксера [12].

Гонщик «Формули-1», дворазовий чемпіон, іспанець Фернандо Алонсо пожертвував ЮНІСЕФ 300 тисяч медичних масок і 4 тисячі одиниць засобів індивідуального захисту на боротьбу з пандемією корона вірусу [27].

В Україні спортсмени також долучилися до боротьби з коронавірусом.

Першим з українських клубів на таку допомогу відкинулась полтавська «Ворскла», яка підтримала ініціативу «Нової пошти».

Департамент охорони здоров'я Полтавської ОДА надав інформацію щодо потреб у закупівлі тих чи інших ліків і засобів захисту, аби цілеспрямовано протидіяти нині існуючим загрозам та попередити їх.

Щоби кошти не виділялися «в нікуди» та на препарати, що можуть бути не використані, ініціативна група співпрацює з представниками Департаменту охорони здоров'я, враховуючи всі потреби.

ФК «Ворскла» акцентовано опікуватиметься потребами Полтавської обласної інфекційної лікарні та закликає долучитися всіх небайдужих громадян до підтримки цієї ініціативи.

Підтримав цю ініціативу і президент футбольного клубу «Інгулець» Олександр Поворознюк.

На Київщині допомагати боротися з коронавірусом взявся «Колос» з Ковалівки.

В зв'язку з цим футбольний клуб «Колос» та агрофірма «Світанок» закупили для Васильківської, Фастівської та Білоцерківської районних лікарень 10 сучасних апаратів для штучної вентиляції легенів, які, окрім традиційних, мають 8 розширених режимів роботи; забезпечили медичний персонал лікарень всіма необхідними засобами індивідуального захисту та придбали медикаменти для максимально ефективної роботи закладів під час карантину.

Донецький клуб, який має доволі потужний благодійний фонд, теж допомагає. Мова йде про «Фонд Ріната Ахметова», президента «Шахтаря».

Президент «Шахтаря» Рінат Ахметов направив приблизно 10 млн. євро на боротьбу проти хвороби в Україні. Фонд уже закупив багато необхідного обладнання та засобів індивідуального захисту для лікарів.

На офіційному сайті чернігівського клубу немає повідомлення про те, як «Сіверяни» допомагають в боротьбі з коронавірусом.

Однак там є відео з гравцями клубу про те, як поводити себе під час коронавірусу.

А футболіст «Десни» Денис Фаворов зазначав, що клуб запускає штаб по підтримці населення на період карантину. Незахищеним верствам населення роздають антисептики, захисні маски та інформаційні буклети [22].

Отже, тільки об'єднавшись, світ може протистояти пандемії, яка зараз вбиває тисячі людей щодня. І спортсмени з усього світу подають чудовий приклад, як це можна робити.

РОЗДІЛ III. Прогнози щодо розвитку спорту і спортивної дипломатії в умовах пандемії

Точка неповернення, мабуть, вже пройдена, і світ ніколи вже не буде збудований так, як він будувався до пандемічної трансформації 2020 р. І тут не так важливо, чи була пандемічна загроза реальною або сильно перебільшеною, а важливо, що відбувся перехід Рубікону. Про перехід, що відбувся говорять сьогодні фактично всі ті, кого прийнято відносити до глобальних мислителів людства. Про проходження точки неповернення можна говорити тому, що відбувся факт заперечення фундаментальних основ функціонування всієї колишньої системи побудови життя. Було показано, що, по-перше, колишня система з адресованими їй глобальними викликами впоратися не в змозі і що, по-друге, принципі функціонування можуть бути зовсім іншими в порівнянні з тими, яким навчали всі сучасні підручники менеджменту.

Звичайно, можуть сказати, що все протипандемічні встановлення носять тимчасовий характер, життя, як тільки показники хворих і померлих підуть на спад, скоро повернеться в колишнє русло. Психологічні підстави цих надій зрозуміти не складно. Але добре відомо, що нічого немає більш постійного, ніж те, що колись вводилося в якості запобіжного тимчасового і надзвичайною.

Експерти тим часом прогнозують можливості здійснення вакцинації в перспективі одного року або двох років. Але існування протягом року, а то і більше нових інституцій та механізмів функціонування держав і світу в цілому означає отримання цими новаціями характеру вкорінених структур. На нову глобальну трансформацію, тепер уже з відігриванням назад, ніхто не піде. Чи не піде тому, що, по-перше, пандемічний рівень захворювання може в будь-який момент повернутися, а по-друге, добровільно від влади (а владні можливості в умовах пандемії зростають принципово) не відмовляються.

До того ж через якийсь час відбудеться неминуча чергова вірусна модифікація. Віруси, як відомо, модифікуються постійно, і такого роду модифікації людство відчуває на собі всю свою видову історію. Але тепер, сказавши «А», треба буде говорити «Б», і діяти подібним чином з тими діями держав світу, які були ними зроблені в 2020 р.

Постпандемічний світоустрій, втім, явище, яке вперше виникає в розгортці світового історичного процесу. Фактично всі пандемії в історії людства виявляються співвіднесені з подальшими змінами моделей життєустрою – перехід від Античності до Середньовіччя, від Середньовіччя до Нового часу, від Нового часу – до Новітнього [26].

Якщо наслідком пандемій минулого була зміна парадигм життєустрою, слід припустити, що і пандемія коронавірусу повинна привести до трансформацій, як мінімум, не меншого масштабу. Питання полягає не в тому, чи відбудеться трансформація, а в тому, в якому вона піде напрямку, що буде являти собою постпандемічний світ.

Якнайшвидшого відновлення звичного режиму проведення заходів чекають всі представники спортивної галузі: самі спортсмени, організатори змагань, вболівальники, телеканали, виробники спортивних товарів і багато інших. При цьому експертні оцінки не дають однозначних прогнозів щодо термінів повноцінного відновлення спортивної сфери, однак дозволяють виділити кілька трендів, які мають високу ймовірність закріпитися в світі спорту як довготривалих наслідків пандемії COVID-19.

Одним з очевидних пріоритетів стане збереження і закріплення посиленних заходів безпеки при проведенні масових спортивних заходів. Так, Організація Об'єднаних Націй (ООН), визнаючи цінність спорту для здоров'я і благополуччя населення, а також його соціальну і економічну значущість, підготувала загальні рекомендації для урядів і міжнародних організацій, покликані забезпечити безпечне відновлення спортивних заходів по завершенні пандемії. Окрема увага надається необхідності збереження професійної спортивної екосистеми і налагодження комунікації з

уболівальниками з метою роз'яснення запобіжних заходів і створення безпечних умов для відвідування майбутніх змагань.

У цьому ключі FIFA розробила серію рекомендацій і посібників, які повинні допомогти вирішити деякі практичні проблеми, пов'язані з наслідками пандемії. Зокрема, це стосується питань продовження контрактів гравців і трансфертної системи в цілому.

Крім того, FIFA, готуючись до відновлення змагань, направила національним і континентальним футбольним асоціаціям керівництво з оцінки ризиків, розроблене спільно з ВООЗ, УЄФА, Європейською асоціацією футбольних клубів та іншими спортивними організаціями. Керівництво включає перелік заходів, необхідних для скорочення ризику передачі коронавірусної інфекції в умовах масових заходів, а також вказівки по індивідуальним і груповим заняттях футбольних команд. Основними пріоритетами в період після пандемії названі турбота про безпеку і здоров'я окремих спортсменів, глядачів і суспільства в цілому.

УЄФА, яка відновила змагання в серпні, не зазначає серйозних складнощів, пов'язаних з відновленням спортивних заходів після закінчення пандемії. Наприклад, всі господарі фінальних етапів змагань погодилися провести їх на рік пізніше, ніж передбачалося спочатку.

Стамбул, який спочатку був призначений господарем фіналу 2020 року, прийме фінал Ліги чемпіонів УЄФА-2021, Санкт-Петербург прийме фінал в 2022 році, Мюнхен – в 2023 році, а Лондон («Уемблі») – в 2024 році. Впевненість у відсутності серйозних довгострокових наслідків підкріплюється тим, що все вже продані квитки на Євро-2020 залишаються дійсними і до 2021 року [19].

У той же час довгоочікуване відновлення спортивного сезону буде помітно відрізнятися у багатьох відношеннях від періоду до пандемії. В першу чергу, як зазначає видання The Hill, це пов'язано з високим ступенем невизначеності щодо нових випадків і загострення епідемічної обстановки, а не тільки з можливістю проведення ігор при порожніх трибунах. Наприклад,

поки немає однозначної відповіді на питання, чи будуть знову відкладені або скасовані спортивні заходи в разі виявлення COVID-19 у кількох членів або менеджерів будь-якої спортивної команди. Недавнім прикладом такого розвитку подій стало несподіване закриття тренувальних баз бейсбольних команд в американських штатах Флорида і Аризона.

У цьому ключі УЄФА нещодавно схвалила основні принципи, на основі яких в подальшому будуть розроблені детальні інструкції та санітарно-гігієнічні заходи для забезпечення здоров'я всіх учасників матчів під егідою УЄФА.

Стурбованість професійних учасників спортивної діяльності також пов'язана з оцінкою наслідків COVID-19 для здоров'я спортсменів і необхідністю вимушеної зміни медичних регламентів.

Як нагадує New York Times, професійні спортсмени не менше інших виявилися вразливими перед коронавірусною інфекцією. При цьому традиційно непросте питання про те, коли атлети можуть повернутися до занять після хвороби або травми, сьогодні додатково ускладнюється тим, що будь-які довгострокові наслідки нової інфекції для здоров'я ще не вивчені.

У зв'язку з цим автори спортивних регламентів розробляють нові тимчасові правила і процедури обстеження, які дозволять визначити можливість повернення спортсменів до серйозних тренувань, оскільки наявні правила медичного огляду не пристосовані для людей, які перехворіли на коронавірусну інфекцію. З таким попередженням виступила група спортивних кардіологів з США – за попередніми спостереженнями COVID-19 має непередбачені і небезпечні для здоров'я наслідки для стану серцево-судинної системи навіть добре підготовлених спортсменів.

На тлі глобальних економічних наслідків пандемії COVID-19 не стане винятком і сфера професійного спорту, причому, як і в багатьох інших сферах діяльності, негативні наслідки можуть мати відкладений характер. Наприклад, як уточнюється в примітці до оновленого бюджету FIFA на 2019-2022 роки, скасування змагань через пандемію не вплинуло суттєво на

доходи поточного сезону, оскільки більшість комерційних прав на трансляцію заходів вже були продані. У той же час, загальні економічні проблеми і зміни в розкладі майбутніх міжнародних змагань нададуть більш помітний вплив на надходження до бюджету організації в наступних періодах.

Необхідність обліку випадających доходів очікувано призведе професійних учасників до необхідності пошуку нових рішень і економічних моделей, а випробувані на практиці нововведення, спровоковані пандемією, можуть лягти в основу довгострокової трансформації [15].

Так, експерти Всесвітнього економічного форуму (ВЕФ) виділяють три основних джерела доходів в рамках традиційної економічної моделі спортивних асоціацій: продаж прав на трансляцію заходів, комерційні та спонсорські угоди, а також безпосередні надходження від проведення заходу, включаючи продаж квитків. Як правило, виручені організаторами кошти потім розподіляються між іншими учасниками і командами.

Як наголошується в статті, вже в даний час представники спортивної індустрії успішно освоюють нові способи залучення споживачів, розширюючи доступний контент за рахунок трансляції архівних ігор, документальних передач, змагань з кіберспорту і інших спеціалізованих матеріалів.

Попитом фанатів користуються трансляції відеоігор, в яких комп'ютерними гравцями управляють самі професійні спортсмени, вільні через скасування тренувань, а також онлайн-заходи в соціальних медіа за участю діючих і колишніх гравців.

А телеканал NBC, наприклад, з використанням відеоігор проводить трансляції симуляцій скасованих баскетбольних і хокейних матчів.

Експерти ВЕФ приходять до висновку, що в довгостроковій перспективі загальна схема організації роботи професійних спортивних асоціацій не повинна якось змінитися в зв'язку з пандемією, проте поточна ситуація чітко показала залежність їх діяльності від успіху телевізійних

трансляцій і доступу до аудиторії в режимі реального часу. Тому саме в цьому напрямку варто очікувати помітних змін в спортивній індустрії в найближчому майбутньому відповідно до нових тенденцій:

- Нездатність традиційної моделі телемовлення задовольнити зростаючі потреби аудиторії в кількості контенту призведе до поширення моделі прямої взаємодії професійних спортивних асоціацій з аудиторією. В умовах пандемії споживачі вимушено користуються новими інформаційними продуктами і, ймовірно, не відмовляться від них і надалі.

В результаті через втрату частини аудиторії скоротяться традиційні рекламні доходи мовних компаній, які, як наслідок, будуть купувати менше прав на трансляцію заходів, тим самим змушуючи організаторів спортивних заходів ще активніше взаємодіяти з аудиторією безпосередньо.

- В таких сприятливих умовах компанії будуть прагнути до диверсифікації джерел доходу і розширення пропонованих глядачам послуг, включаючи, наприклад, надання можливості за окрему плату дивитися захід з цікавого ракурсу, купувати цифрові сувеніри, спеціальну статистику, робити ставки.

- Додатковий імпульс до розвитку отримають технології віртуальної реальності, що дозволяють уболівальникам відчувати відчуття присутності на заході, навіть перебуваючи вдома. Якщо раніше ця ідея здавалася суперечливою, то в умовах сьогодення виглядає закономірною і логічною [8].

У зв'язку з цим експерти тематичного порталу vrgear.com вказують що Національна баскетбольна ліга США (NBA) ще до остаточного скасування заходів через карантин розглядала ідею проводити змагання без глядачів, надавши можливість доступу до віртуальної трансляції для власників сезонних абонементів. Тепер же планується після скасування карантину і відновлення матчів надати такий доступ безкоштовно всім бажаючим, які мають окуляри віртуальної реальності.

Технологія віртуального перегляду стала одним з потенційних рішень в питанні про необхідність і можливість повернення глядачів на трибуни

спортивних заходів з урахуванням традиційного акценту на видовищність різних видів спорту. У наведених вище оцінках відзначається, що в основі масового залучення вболівальників лежать багато в чому економічні причини, тому наявність нових альтернативних і порівнянних за рівнем джерел доходів може стримати процес відновлення в цьому напрямку.

Період пандемії продемонстрував, що присутність глядачів на трибунах є бажаним, але не обов'язковим і визначальним фактором для проведення багатьох спортивних заходів. Наприклад, японські бейсбольні команди кілька тижнів брали участь в змаганнях при порожніх трибунах, а Національна футбольна ліга США провела трансляцію набору нових гравців виключно в телевізійному форматі без участі уболівальників [4].

На цьому тлі одним з варіантів подальшого розвитку подій в майбутньому є розробка спеціальних планів на випадок проведення заходів без глядачів або погіршення епідемічної обстановки, включаючи перенесення місця проведення змагань в регіони, менш порушені поширенням інфекції, або повну ізоляцію команд і менеджерів на закритих базах.

Аналітики Deloitte припускають, що в довгостроковій перспективі через пандемію багато учасників професійної спортивної екосистеми будуть впроваджувати нові моделі діяльності, перехід на які розглядався і раніше, але відкладався. Поряд із загальними прогнозами, зустрічаються і в інших публікаціях, експерти нагадують про можливість подальшої зміни підходу до інвестицій в спорті, який передбачає більш явну регіональну або тематичну диверсифікацію активів, а також про необхідність підготовки плану використання спортивних об'єктів для виробництва будь-якого альтернативного контенту на випадок, якщо змагання повинні будуть і далі проходити без глядачів.

Експерти «Європейської платформи з інновацій в області спорту» вважають, що незважаючи на всі негативні наслідки пандемії поточні умови надають можливість для інновацій, перегляду програм і переоцінки пріоритетів в довгостроковій перспективі. Одним з таких напрямків, на їхню

думку, стане зростання інтересу до занять спортом і більш активного способу життя серед працюючого населення в зв'язку з підвищенням стурбованості населення станом свого здоров'я і різними технологічними рішеннями, що стимулюють фізичну активність.

У той же час представники комерційного сектора демонструють меншу впевненість у подальшому успішному розвитку. Згідно з опитуванням, проведеним серед учасників Федерації європейських виробників спортивних товарів, яка об'єднує близько 1 800 компаній із загальним щорічним оборотом понад 81 млрд євро, ситуація пандемії характеризується високим ступенем економічної невизначеності для учасників ринку спортивної продукції. На думку представників бізнесу, основний акцент повинен бути зроблений не на вирішенні поточних проблем, а на сприянні довгострокового відновлення і розвитку галузі після кризи в зв'язку з тим, що багато компаній можуть не впоратися з економічною кризою [3].

Пандемія коронавірусу стимулює розвиток не тільки сервісів для віддаленої роботи та онлайн-торгівлі, а й індустрії відеоігор. Цей сектор, активно розвивався і до введення в різних країнах карантинних заходів, зараз зростає ще швидше і привертає все більшу увагу великих інвесторів. Відомі компанії в останні роки почали активно інвестувати в цю сферу. Ще в 2017 році BMW стала офіційним партнером фіналу європейського турніру в League of Legends в Парижі. Корпорація Intel вкладає по 10 млн дол. США щорічно в кіберспортивного лігу гравців Overwatch, а виробник спортивного одягу Nike виділив 8 млн дол. США на партнерство з китайською лігою по грі League of Legends. Також спонсорами кіберспортивних команд вже ставали BT, Kia Motors, Louis Vuitton, Xiaomi і багато інших компаній. Тепер же ця область стає ще більш привабливим напрямком в умовах, коли багато інших переживають спад.

Акції розробників ігор стали більш привабливими в зв'язку зі зниженням котирувань в більшості інших секторів. Особливо показовим у цьому відношенні приклад Китаю, де карантинні заходи стали вводитися ще

в січні 2020 року. У першому кварталі 2020 року виручка ринку відеоігор в Китаї зросла на 25,2% в порівнянні з четвертим кварталом 2019 року, до 10,3 млрд дол. США. Особливо сильне зростання виручки показали мобільні ігри – в цьому секторі вона збільшилася на 37,6% за квартал. За даними компанії Sensor Tower, число завантажень ігор в магазині додатків AppStore в Китаї з початком епідемії зросла на 27,5%, а виручка від них – на 12,1%. Фахівці NPD Group підраховали, що за березень 2020 американці витратили на ігри і супутню атрибутику 1,6 млрд дол. США, що стало рекордом за останні 12 років.

Російський ринок комп'ютерних ігор, досягнувши в 2019 році 1,8 млрд дол. США, за всіма прогнозами повинен був збільшитися в 2020 році на 5,5%. Однак, пандемія внесла корективи. У компанії «Яндекс» підраховали, що витрати росіян на ігри в квітні зросли на 20%, також попит виріс на ігрові консолі і товари для геймерів.

Про зростання популярності кіберспорту говорять дані сервісів Streamlabs: в березні 2020 року загальна час перегляду на стрімінговій платформі Twitch, яку використовують для трансляції відеоігор, зросла на 23% в порівнянні з лютим і на 60% в порівнянні з березнем 2019 року – до 1,2 млрд годин. Зростання показують і інші подібні платформи: час перегляду на Mixer збільшилася на 14,9%, YouTube Gaming Live – на 10,7%, Facebook Gaming – на 3,8%.

Більш ніж в півтора рази зросли продажі відеоігор внаслідок пандемії – такий висновок зробив сервіс Statista. Згідно з даними ритейлерів за березень 2020 року, на 53% зросли цифрові продажі, на 82% збільшилися продажі фізичних копій.

В умовах карантину зростає популярність відеоігор в цілому. В кінці березня 2020 року BOOЗ спільно з майже двома десятками розробників ігор, в числі яких Activision Blizzard, Riot Games, Zynga, Twitch, YouTube Gaming, запустила кампанію #PlayApartTogether – «Грай окремо разом». В рамках кампанії людей закликають під час пандемії залишатися вдома, виконувати

рекомендації ВООЗ по соціальному дистанціюванню, заходам гігієни і замість виходу на вулицю грати в комп'ютерні ігри, що крім іншого може заповнити брак реального спілкування в період карантину.

Як повідомляє The Verge, в умовах самоізоляції і перенесення спортивних заходів індустрії кіберспорту набагато простіше впоратися з викликами, ніж традиційним формам змагань.

Під час карантину люди стали не тільки частіше грати в комп'ютерні ігри самі, але стежити за кіберспортивними змаганнями, які тепер частково замінюють заходи в традиційних видах спорту.

Футбол як дисципліна кіберспорту існує вже кілька років. Майкл Джордан, зірка баскетболу, інвестував в команду Liquid, яка бере участь в декількох видах кіберспорту. Манчестер Сіті представив свою кіберкоманду в FIFA.

Професійні спортсмени і команди тимчасово переходять в онлайн.

В результаті замість запланованих змагань Формула-1 створила віртуальний Гран-прі: болідами на ігрових трасах керують реальні люди, включаючи справжніх пілотів Ландо Норріса, Ніколя Латіфа, Шарля Леклера, Алекса Елбон.

Автогоночна серія Nascar провела віртуальний турнір за участю діючих і колишніх гонщиків, а також геймерів. Гонку подивилися 1,3 млн чоловік, її транслювали на американських каналах Fox і FS1 і на російському телеканалі «Матч! Арена».

В Австралії клуби Національної ліги регбі Canterbury-Bankstown Bulldogs і West Tigers зустрілися в третьому раунді сезону, але, замість того щоб змагатися на регбійному полі, гравці змагалися віртуально, а трансляція велася в Facebook.

Замість скасування плей-офф Фінської Хоккейної Ліги було прийнято рішення перенести їх в комп'ютерну гру NHL 20, організувавши трансляції по національному телебаченню. А в Великобританії найвідоміша в світі

гонка, Grand National, була в цьому році змодельована в цифровому форматі і мала аудиторію в майже 5 млн глядачів.

В Україні кіберспорт – це спорт для молодих. За правилами Федерації комп'ютерного спорту в змаганнях можуть брати участь гравці з 14 років. Після 25 років настає так звана «спортивна старість», коли рефлексі і мозок працюють не настільки швидко. Тому середній вік гравців складає всього 19-20 років.

Кіберспорт існує на 85% за рахунок коштів спонсорів, решта - мерчендайзинг і дотації. Дохід кіберспортсменів залежить від ліги, в якій вони виступають. Члени команд вищої ліги Росії отримують до 20 тис. дол. США на місяць. Як і в реальному спорті, існують трансферні контракти і, звичайно, призові.

Так призовий фонд The International 2019 по грі «Доту 2» становив 34 млн дол. США, а Fortnite World Cup 2019 - рекордні 100 млн дол. США. За перше місце в великих змаганнях команди отримують десятки мільйонів доларів США. У дрібних турнірах призові можуть становити кількох десятків тисяч доларів США.

На даний момент Південна Корея лідирує в кіберспорті, корейські команди частіше інших займають перші місця в кіберзмаганнях. Другим є Китай. Уряд тільки провінції Хайнань виділив на підтримку кіберспорту 141 млн дол. США. До того ж в Китаї будуються арени для проведення матчів по League of Legends, є магазини, академії, де навчаються гравці, і навіть тематична готель для любителів кіберспорту.

Поступове відновлення спортивних змагань (футбольні чемпіонати, гоночні серії, легка атлетика) дарує фанатам надію на захоплюючий зі спортивної точки зору залишок 2020 року. Однак уже зараз очевидно: «нововведення», викликані коронавірусом, залишаться в спорті на довгі роки.

Практично всі великі спортивні події найближчих років будуть проведені або при порожніх трибунах, або при трибунах з дуже скромним числом уболівальників. Через це страждають ті види спорту, де глядачі

виступали «12 гравцем»: дивитися футбол в тиші трохи моторошно. Однак тепер ми зможемо чути команди тренерів та гравців - і уникати заодно скандалів на кшталт «бананових обстрілів» темношкірих гравців, а також масових бійок до і після матчів.

Медики, які готували рекомендації гравцям командних видів спорту, навряд чи очікували, що крім очевидного зниження ризику зараження знизиться ще й кількість фолів.

За даними німецьких фахівців, які обслуговують матчі Бундесліги, фолів після продовження сезону стало на 46% менше, ніж було за той же період перед його припиненням. Гравці підходять до рекомендацій відповідально - і не тільки перестали обніматися після забитих м'ячів, але і менш активно роблять підкати і намагаються не грати «корпус в корпус» [19].

ВИСНОВКИ

Спорт - це діяльність людей, яка організована за певними правилами і складається в порівнюванні їх інтелектуальних і фізичних здібностей, де велике значення має підготовка до цієї діяльності і відносини між ними, які виникають в її процесі.

Спорт є однією із складових частин фізичної культури, метою якого є змагання і підготовка до них. Він виражається в прагненні людини перемогти, досягти більш високих результатів, використовуючи при цьому всі свої психічні, моральні та фізичні якості. Заняття масовим спортом дають можливість величезній кількості людей удосконалювати свої рухові можливості і фізичні якості, зміцнювати здоров'я і збільшувати термін життя.

Останнім часом, у зв'язку зі зростаючою роллю спорту у міжнародних відносинах, все частіше вживається термін «спортивна дипломатія». Спортивна дипломатія – це діяльність урядових і недержавних структур в рамках реалізації зовнішньополітичного курсу держави шляхом організації, проведення та участі в міжнародних спортивних заходах. На початку ХХІ століття спортивна дипломатія набирає обертів, і існує ряд об'єктивних причин її зростаючої популярності. В наші дні спорт є потужним інструментом зовнішньополітичної боротьби і методом політичного впливу з величезним потенціалом і унікальними можливостями.

Будучи потужним зовнішньополітичним інструментом, спорт може служити і для налагодження взаємин між державами. Існує цілий набір міцно увійшовших в геополітичний лексикон термінів – «футбольна», «пінг-понгова», «крикетна», «баскетбольна» дипломатія.

COVID-19 (аббревіатура від англ. COronaVirus Disease 2019 - коронавірусна інфекція 2019 h1re), раніше коронавірусна інфекція 2019 nCoV (від тимчасової назви вірусу на початку пандемії) - потенційно важка гостра респіраторна інфекція, що викликається коронавірусом SARS-CoV-2 (2019 nCoV). Являє собою небезпечне захворювання, яке може протікати як у

формі гострої респіраторної вірусної інфекції легкого перебігу, так і у важкій формі. Вірус здатний вражати різні органи через пряме інфікування або за допомогою імунної відповіді організму. Найбільш частим ускладненням захворювання є вірусна пневмонія, здатна призводити до гострого респіраторного дистрес-синдрому і подальшої гострої дихальної недостатності, при яких найчастіше необхідні киснева терапія і респіраторна підтримка.

Сфера спорту і розваг все більше орієнтується на онлайн-формати. Багато протестовані в період карантину онлайн-практики продовжать діяти і після закінчення пандемії.

Серед основних викликів у спортивній індустрії можна відзначити падіння доходів спортивних організацій, пропуск спортсменами цілого сезону, а також втрату фінансових вигод і можливості тренуватися і конкурувати, загострення проблеми безробіття.

Глобальна вартість індустрії спорту оцінюється в 756 млрд дол. США в річному вираженні. Спорт представляє собою помітний сектор в економіці регіонів світу та окремих країн. Наприклад, в ЄС частка ВВП, пов'язана зі спортом, становить 279,7 млрд євро, що еквівалентно 2,12% від загального ВВП ЄС.

За прогнозами, найбільш постраждалими стали основні ліги в США (Головна бейсбольна ліга (MLB), Вища ліга футболу (MLS), Національна хокейна ліга (NHL), Національна баскетбольна асоціація (NBA), Національна футбольна ліга (NFL), і в Європі (Англійська прем'єр-ліга, іспанська La Liga; крикет, регбі та футбол в Великобританії, італійська Серія А, французька Ліга 1). Значні втрати пояснюються падінням доходів від продажу прав на трансляцію, комерційної діяльності та проведення матчів. Падіння доходів спортивних організацій негативно відбивається на положенні спортсменів (втрата роботи, зменшення заробітних плат).

Основну підтримку індустрії спорту надають національні уряди. Робляться спроби сприяння з боку спортивних організацій, а також на

наднаціональному рівні. У сфері спорту роль ВОА зводиться до аудиту державного фінансування (як цілих напрямків діяльності, так і окремих спортивних подій), а також до перевірки ефективності реалізації заходів, що вживаються на державному рівні. На даний момент не виявлено інформації про перевірки щодо заходів, які вживаються урядами різних країн з підтримки спорту в контексті пандемії COVID-19.

Розглядаючи численні приклади успішної політики багатьох відомих спортсменів в боротьбі з пандемією, можна зробити висновок, що роль спорту в соціально-гуманітарній діяльності є важливою. Різноманітність матеріалів та конкретних прикладів допомоги спортсменів в умовах пандемії свідчить про те, що вони безпосередньо відображають нагальні проблеми сучасного життя. Спорт, спортивний рух органічно беруть участь у боротьбі з глобальною проблемою сучасності – COVID-19 та вносять вагомий внесок у спробі її вирішення.

Одним з очевидних пріоритетів в період після піку пандемії COVID-19 стане підвищення турбота про здоров'я спортсменів, глядачів і суспільства в цілому, а також закріплення посиленних заходів безпеки, спрямованих на запобігання поширенню коронавірусної інфекції при проведенні масових заходів, включаючи вимоги за ступенем заповнюваності трибун і приміщень, використання засобів індивідуального захисту, проведення медичних оглядів та інших.

Як і в багатьох інших сферах, вимушені зміни моделі економічної поведінки професійних учасників в період пандемії сприятимуть і тривалішої трансформації їх діяльності. Одним з найбільш помітних змін, ймовірно, стане диверсифікація джерел доходів спортивних асоціацій за рахунок подальшого використання технологій віртуальної і доповненої реальності з метою створення і поширення контенту, створення нових інформаційних продуктів і встановлення прямої взаємодії з глядацькою аудиторією.

Безпосередньо після пандемії можливе помітне зростання інтересу до сфери спорту в зв'язку з нагромадженням попитом з боку уболівальників і підвищеною увагою громадян до стану свого здоров'я.

Ігрова індустрія, включаючи кіберспорт і розробку ігор або нових ігрових приставок, в умовах пандемії відчуває себе впевнено. Коронавірус в черговий раз підкреслив, що віртуальна реальність має ряд переваг, наприклад, в плані безпеки: у користувачів немає необхідності безпосередньо контактувати один з одним, вони можуть взаємодіяти, залишаючись на віддаленій відстані.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Боголюбова Н. М., Николаева Ю.В. Межкультурная коммуникация и международный культурный обмен : учеб. пособ. Санкт-Петербург: «СПбКО», 2009. 416 с.
2. Боголюбова Н.М., Николаева Ю.В. Спорт в палитре международных отношений: гуманитарный, дипломатический и культурный аспекты. Санкт-Петербург, 2012. 320 с.
3. Влияние пандемии COVID-19 на индустрию спорта - статистика и факты. URL: <https://vc.ru/u/488353-sportlights/119634-vliyanie-pandemii-covid-19-na-industriyu-sporta-statistika-i-fakty>
4. Габер Є. Поствірусна дипломатія: як сучасні технології та карантин змінюють міжнародні відносини. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2020/04/23/7109048/>
5. Гуськов С.И. государство и спорт: о государственной политике зарубежных стран в области физического воспитания и спорта. М.: государство и спорт, 1996. 176 с.
6. Зонова Т. Язык спорта универсален, как язык музыки. URL: <http://www.mgimo.ru/news/experts/document226106.phtml>.
7. Исаев А. Спортивная політика. Москва: Советский спорт, 2002. 518 с.
8. Коронавирус и спорт. URL: <https://www.kant.ru/articles/2567629/>
9. Коронавирус COVID-19. Только актуальная и достоверная информация. URL: <https://yandex.ru/health/turbo/articles?id=7260>
10. Коронавірус проти спорту в режимі онлайн: жертви, переноси і одужання. URL: <https://sport.segodaya.ua/ua/sport/football/koronavirus-protiv-sporta-v-rezhime-onlayn-smert-perenosy-i-vyzdorovleniya-1413902.html>
11. Крупные пожертвования и закупка оборудования: как звёзды спорта помогают бороться с пандемией коронавируса. URL: <https://russian.rt.com/sport/article/728672-ronaldu-gostinicy-bolnicy>

12. Кулик С.М. Спорт і дипломатія – у пошуках спільного. URL: <https://internationalconference2014.wordpress.com/2015/05/>
13. Лоу Б. красота Спорта. / Пер. с англ. и.л. Моничев. М.: Радуга, 1984. 256 с
14. Маски, деньги, лекарства. Как спортсмены помогают в борьбе с коронавирусом? URL: https://aif.by/timefree/sport/maski_dengi_lekarstva_kak_sportsmeny_pomogayut_v_borbe_s_koronavirusom
15. Нилин А. П. XX век. Спорт. М.: Молодая гвардия, 2005. 548 с.
16. Он-лайн дипломатія в умовах кризи. URL: <http://neweurope.org.ua/media-post/on-lajn-dyplomatiya-v-umovah-kryzy/>
17. Родиченко В. С. Олимпийская идея для России (повторение пройденного). М.: Советский спорт, 2004. 246 с.
18. Спорт і коронавірус. Чи вплине епідемія на проведення світових чемпіонатів? URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-sports/2885384-sport-i-koronavirus-ci-vpline-epidemia-na-provedenna-svitovih-chempionativ.html>
19. Спорту после пандемии уже не останется прежним. URL: <https://rg.ru/2020/06/17/pochemu-sportu-posle-pandemii-uzhe-ne-ostatsia-prezhnim.html>
20. Спорт против коронавируса: как атлеты помогают в борьбе с COVID-19. URL: <https://sputnik-georgia.ru/reviews/20200410/248206185/Sport-protiv-koronavirusa-kak-atlety-pomogayut-v-borbe-s-COVID-19.html>
21. Столяров В.И., Баринев С. Ю., Орешкин М.М. Современный спорт и олимпийское движение в системе международных отношений: Учебное пособие. Москва: «Анкил», 2009. 460 с.
22. Хейзинга Й. Человек играющий / Пер. с нидерланд. Д. Сильвестров. СПб.: азбука-классика, 2007. 384 с

23. Як українські спортсмени та клуби підтримали боротьбу з корона вірусом. URL: <https://my.ua/news/cluster/2020-03-19-ukrayinski-sportsmeni-ta-klubi-pidtrimali-borotbu-z-koronavirusom>
24. Dey S.K., Rahman M.M., Siddiqi U.R., Howlader A. Analyzing the epidemiological outbreak of COVID-19: A visual exploratory data analysis approach. *Journal of medical virology*. 2020. DOI: 10.1002/jmv.25743.
25. Coronavirus and sport – a list of the major cancellations // The guardian. 13.03.2020. URL : <https://www.theguardian.com/sport/2020/mar/13/coronavirus-and-sport-a-list-of-the-major-cancellations>.
26. Dong, L.Y. , Hu S.S., Gao J.J. Discovering drugs to treat coronavirus disease 2019 (COVID-19). *Drug discoveries and therapeutics*. 2020. Vol. 14. №1. P. 58–60.
27. F1 calls off Bahrain and Vietnam GPs following Australia // The guardian. URL : <https://www.theguardian.com/sport/2020/mar/13/f1-set-to-call-off-bahrain-andvietnam-gp-following-australia-abandonment>
28. Kurland O.M. Special events pose Olympic-size risks. *Risk Management*. 1993. Vol. 40, №3. URL : <https://www.questia.com/magazine/1G1-13595243/special-events-poseolympic-size-risks>
29. Murray S. Sports-Diplomacy: a hybrid of two halves. URL: <http://www.culturaldiplomacy.org/academy/content/pdf/participantpapers/2011-symposium/Sports-Diplomacy-a-hybrid-of-two-halves--Dr-Stuart-Murray.pdf>.
30. Seddon N. Grand National falls victim as all UK racing cancelled. *Horse Racing net*. URL : <https://www.horseracing.net/news/grand-national-falls-victim-as-all-uk-racing-cancelled>
31. Sporting events around the world cancelled due to coronavirus // France24. URL: <https://www.france24.com/en/20200313-sporting-events-around-the-world-cancelled-due-to-coronavirus>.

32. Tompson R. Спорт и идеология в современном обществе // Спорт и образ жизни / Сб. статей. Сост. В Столяров., Зкравчик. М.: ФиС, 1979. 278 с

